মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰিৱেশ্য কলা বিভাগৰ
২০২৫ বৰ্ষৰ স্নাতকোত্তৰ চতুৰ্থ ষাণ্মাসিকৰ **MA-PA(D)04-401**
কাকতৰ বাবে দাখিল কৰা ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ

প্ৰস্তুতকৰ্তা
মানস জ্যোতি শইকীয়া
স্নাতকোত্তৰ চতুৰ্থ ষাণ্মাসিক
ৰোল নং - **PA-09/22**
পৰিৱেশ্য কলা বিভাগ
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়
যোৰহাট চৌহদ

তত্ত্বাৱধায়ক
দীপাংকৰ দত্ত
সহকাৰী অধ্যাপক
পৰিৱেশ্য কলা বিভাগ
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়
যোৰহাট চৌহদ

পৰিৱেশ্য কলা বিভাগ
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়
২০২৩-২৫ শিক্ষা বৰ্ষ

PRESERVATION AND PROMOTION OF THE MRIDANGIA GAYAN BAYAN STYLE : AN ANALYTICAL STUDY

A dissertation submitted to Mahapurusha Srimanta Sankardeva Viswavidyala
In partial fullfilment for the award of the degree of
Master of Performing Arts

Submitted by
Manash Jyoti Saikia
Roll No - PA-09/22
MA 4th Semester
Department of Performing Arts
MSSV (Jorhat Unit)

Supervised by
Mr. Dipankar Dutta
Assistant Professor
Department of Performing Arts
MSSV (Jorhat Unit)

Department of Performing Arts

MAHAPURUSHA SRIMANTA SANKARDEVA VISWAVIDYALA

SESSION : 2023-25

DEPARTMENT OF PERFORMING ARTS
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়
MAHAPURUSHA SRIMANTA SANKARDEVA VISWAVIDYALA
[Recognised Under Section 2 (f) of UGC Act. 1956]
Srimanta Sankardeva Sangha Complex, Haladhar Bhuyan Path,
Kalongpar, Nagaon, PIN - 782001, Assam, India

CERTIFICATE OF SUPERVISOR

This is to certify that Mr. Manash Jyoti Saikia student of Performing Arts 4th Semester being Roll No. PA-09/22 with Registration No. MSSV-0023-013-001661, Mahapurusha Srimanta Sankardeva Viswavidyala, Jorhat Unit has successfully carried out his entitled "মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন" as a student researcher under my supervision and guidance for the partial fullfilment of the requirment for the award of the degree of Masters of Arts in Performing Arts.

This work reported in his research has not been submitted eleswhere. I wish him all the very best for his future endavour.

Date :

(Dipankar Dutta)
Assistant Professor
Department of Performing Arts
MSSV (Jorhat Unit)

DEPARTMENT OF PERFORMING ARTS
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়
MAHAPURUSHA SRIMANTA SANKARDEVA VISWAVIDYALA
[Recognised Under Section 2 (f) of UGC Act. 1956]
Srimanta Sankardeva Sangha Complex, Haladhar Bhuyan Path,
Kalongpar, Nagaon, PIN - 782001, Assam, India

CERTIFICATE

I have the pleasure to certify that Mr. Manash Jyoti Saikia, student of Performing Arts 4th semester bearing Roll No. MA-PA-09 / 22 with Registration No. MSSV-0023-013-001661 of 2023 has successfully completed the dissertation entitled "মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন". He has made successful completion of this research by his own.

I wish him all the very best for future endavour.

Date :

(Dr. Niranjan Kalita)
HoD & Professor
Department of Performing Arts
MSSV (Jorhat Unit)

■ Website : www.mssv.co.in ■ E-mail : mssvnagaon@gmail.com ■ Ph. No. 95310-89104

ঘোষণা-পত্ৰ

এই পত্ৰৰ দ্বাৰা জনাওঁ যে **‘মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন’** শীৰ্ষক ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখন মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰিৱেশ্য কলা বিভাগৰ সহ অধ্যাপক শ্ৰীযুত দীপাংকৰ দত্ত মহোদয়ৰ নিৰীক্ষণত সম্পাদনা কৰিছোঁ। এই গৱেষণা গ্ৰন্থখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অথবা অন্য কোনো বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আন আনুষ্ঠানিক শিক্ষা গ্ৰহণত ব্যৱহাৰ নকৰোঁ বুলি স্বীকাৰ কৰিলোঁ।

তাং ঃ ....

(মানস জ্যোতি শইকীয়া)
স্নাতকোত্তৰ চতুৰ্থ ষাণ্মাসিক
পৰিৱেশ্য কলা বিভাগ (নৃত্য)
ৰোল নং ঃ PA-09/22
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়
যোৰহাট চৌহদ

আগকথা

বৰ অসমৰ সংস্কৃতিৰ বৰ পেৰা বুলিলে দেখা গুৰুত্বপূৰ্ণ এক অংগ হৈছে সত্ৰীয়া সংস্কৃতি। এই সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ মূল কেন্দ্ৰস্থল সমূহ হৈছে অসমৰ সত্ৰসমূহ। প্ৰতিষ্ঠা কালৰ পৰা আজিকোপতি এই সত্ৰ সমূহত এই সাংস্কৃতিক পৰম্পৰা সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধিত ৰূপত প্ৰচলিত হৈ আহিছে। শংকৰদেৱৰ মৃত্যুৰ পিছত এই সত্ৰ সমূহৰ সংহতি বিভাজন হৈ চাৰি সংহতিৰ সৃষ্টি হয়। এই চাৰি সংহতিৰ ভিতৰত কাল সংহতিৰ মায়ামৰা সত্ৰসমূহত খোলৰ পৰিৱৰ্তে মৃদং বাদ্যৰ প্ৰচলন হয়। ফলত এই সত্ৰসমূহৰ সাংগীতিক পৰম্পৰাত এক সুকীয়া স্বাদৰ বিকাশ ঘটিল। যদিও অসমৰ কিছু কিছু অঞ্চলত মৃদংগিয়া গায়ন বায়ন শৈলীৰ প্ৰচলন আছে তথাপিও ইয়াৰ সংখ্যা তেনেই নগণ্য। নৱপ্ৰজন্ম তথা সাংগীতিক সমাজৰ মাজলৈ এই সংস্কৃতিক উলিয়াই আনি সংবদ্ধিত ৰূপত প্ৰচাৰ কৰাই মোৰ এই গৱেষণা গ্ৰন্থখনিৰ অন্যতম উদ্দেশ্য হিচাপে গণ্য কৰিছোঁ।

দিনাংক ঃ

স্থান ঃ যোৰহাট

মানস জ্যোতি শইকীয়া
পৰিৱেশ্য কলা বিভাগ (নৃত্য)
চতুৰ্থ যান্মাসিক
কাকত নং ৪০১
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়
যোৰহাট গোট।

কৃতজ্ঞতা

"মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন" শীৰ্ষক ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখনিৰ প্ৰস্তুত কৰোঁতে প্ৰত্যক্ষ তথা পৰোক্ষভাৱে বিভিন্নজনৰ সহায়ৰ হাত আছে। উচ্চ শিক্ষা গ্ৰহণৰ বাবে মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়ত নামভৰ্তি হোৱাৰ পৰা সপোন পিয়াসী মনটোৱে পাখি মেলিছিল। পিতৃ মাতৃৰ আশীৰ্বাদ আৰু সাহসৰ অবিহনে এই যাত্ৰা সম্ভৱ হৈ নুঠিলহেঁতেন। এইখিনিতে এজন ব্যক্তিৰ নাম নল'লে অপৰাধ হৈ ৰ'ব। তেখেত হৈছে মোৰ গুৰু শ্ৰদ্ধাৰ দিলীপ ভূঞা বৰবায়ন। তেখেতৰ অনুপ্ৰেৰণা আৰু পৰামৰ্শৰ ফলতেই আজি মই এই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ হ'ব পাৰিলো।

পাঠ্যক্ৰমভুক্ত চতুৰ্থ ষান্মাসিকৰ ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত পথ প্ৰদৰ্শক আছিল মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ গুৰু দীপাঙ্কৰ বিশ্ব দত্ত ছাৰ। গুৰু জিণ্টি দাস বাইদেউৰ পৰা পোৱা আশীৰ্বাদ আৰু প্ৰেৰণা ছাত্ৰ জীৱনৰ নিৰ্মালী। গুৰু মিনাক্ষী বৰুৱা বাইদেউৰ পৰা প্ৰতি মুহূৰ্ততে যি উৎসাহ পাইছিলো তাৰ ফলশ্ৰুতিতেই আজি এই গৱেষণা গ্ৰন্থখনি সমাপন হৈ উঠিল। সেৱা জনাইছো আন এগৰাকী গুৰু সংহিতা পূজাৰী বাইদেউলৈও। এইসকল শিক্ষাগুৰুৰ সান্নিধ্যই আমাৰ জীৱন ধন্য কৰিলে।

চতুৰ্থ ষান্মাসিকৰ পাঠ্যক্ৰমত গৱেষণাৰ বিষয় অন্তৰ্ভুক্ত কৰি আমাক গৱেষণাৰ বাবে সুবিধা কৰি দিয়াৰ বাবে মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন উপাচাৰ্য ড° শৰৎ হাজৰিকা ছাৰ আৰু পৰিৱেশ্য কলা বিভাগৰ মুৰব্বী অধ্যাপক ড° নিৰঞ্জন কলিতা ছাৰক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

এই ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখনিৰ সমল বিচাৰি যাওঁতে লগ পোৱা বিশিষ্ট ব্যক্তিসকল যতিন পাত্ৰ, লক্ষী গগৈ, দুৰ্গেশ্বৰ বৰালৈ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

যিসকল পণ্ডিতৰ বিভিন্ন লেখা তথা গ্ৰন্থৰাজিৰ পৰা এই ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখন প্ৰস্তুত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সমল সংগ্ৰহ কৰা হৈছে, তেখেতসকলক জনাইছো অশেষ কৃতজ্ঞতা।

গৱেষণা গ্ৰন্থখনি প্ৰস্তুত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন দিশত সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়োৱা মোৰ সহপাঠী আৰু অনুজসকললৈ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছো।

শেষত অতি কম সময়ত নিষ্ঠা সহকাৰে গ্ৰন্থখনিৰ মুদ্ৰণ কৰি মোক কৃতাৰ্থ কৰা যোৰহাটৰ এজন সৰ্বজন পৰিচিত ব্যক্তি শৈলেন গোস্বামীক জনালোঁ অশেষ কৃতজ্ঞতা।

মানস জ্যোতি শইকীয়া

পৰিৱেশ্য কলা বিভাগ (নৃত্য)

সূচীপত্ৰ

প্ৰথম অধ্যায় ১-৪

১.০০ অৱতৰণিকা

১.০১ বিষয়ৰ পৰিচয়

১.০২ বিষয়ৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য

১.০৩ বিষয়ৰ পৰিসৰ

১.০৪ পূৰ্বকৃত অধ্যয়নৰ সমীক্ষা

১.০৫ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি

১.০৬ তথ্য আহৰণৰ উৎস

দ্বিতীয় অধ্যায় ৬-২০

২.০০ অসমৰ সত্ৰ ঃ ঐতিহ্য আৰু বিকাশ

২.০১ সত্ৰৰ প্ৰকাৰ

২.০১.০১ সত্ৰৰ অংগ

২.০২ সত্ৰৰ বিকাশ তথা বিস্তাৰ

২.০২.০১ সংহতি বিভাজন

২.০৩ কাল সংহতিৰ সত্ৰৰ চমু অৱলোকন

তৃতীয় অধ্যায় ২২-৩২

৩.০০ মায়ামৰা সত্ৰৰ উৎপত্তি আৰু মোৱামৰীয়া পৰম্পৰা বিকাশ

৩.০১ মায়ামৰা সমাজৰ খেল বা বিভাগ

৩.০২ পৰম্পৰাগত সাজপাৰ

৩.০৩ নৃত্য আৰু কলা

৩.০৪ শৰণ পদ্ধতি

৩.০৫ অনিৰুদ্ধদেৱৰ কৃতি

চতুৰ্থ অধ্যায় ৩৪-৩৯

৪.০০ মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

৪.০১ মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ

৪.০১.০১ মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ বাজনাৰ সংবৰ্ধিত ৰূপ

পঞ্চম অধ্যায় 	৪১-৪২

৫.০০ সিদ্ধান্ত আৰু উপসংহাৰ

৫.০১ গৱেষণামূলক প্ৰশ্ন

গ্ৰন্থপঞ্জী 	৪৩

পৰিশিষ্ট 	৪৪

প্রথম অধ্যায়

১.০০ অৱতৰণিকা

"সৰগত আছিলেক ছঅঁৰা বাজনা
পাণ্ডুপুত্ৰ ধনঞ্জয়ে কৰিলে ৰচনা
বীণ পেঁপা ঢোল খোল মৃদং তাল বাঁহী
কালি ঢাক ডবা কাঁহ জয়ঢোল সুতুলী..."

(ঢুলীয়া ওজাৰ বাদ্য বুলনীৰ পৰা উদ্ধৃত)

ভাৰতীয় সংগীতৰ পৃষ্ঠভূমি বুলিলে বৈদিক যুগৰ সংগীতকে আধাৰ হিচাপে লোৱা হয়। বৈদিক যুগৰ সংগীতৰ ধাৰাৰ বিকাশ ঘটি পৰৱৰ্তী কালত মাৰ্গীয় আৰু দেশীয় সংগীতৰ উন্মেষ ঘটে। পাছৰ বহু সংগীতজ্ঞ সকলে দেশীয় বা লোক সংগীতৰ পৰাই শাস্ত্ৰীয় সংগীতৰ বিকাশ ঘটাই জনপ্ৰিয় কৰি তোলে। বৈদিক যুগৰ সংগীত ব্যৱস্থাত বৃন্দ বাদনৰ কথাও উল্লেখ আছে। য'ত একাধিক বাদ্যৰ পৰিৱেশনৰ ব্যৱস্থা আছিল। সংগীতৰ বিকাশৰ সমান্তৰালকৈ বাদনৰ পৰম্পৰাও তাহানিৰে পৰা বিকশিত হৈ সংগীতে বৰ্তমানৰ অৱস্থা পাইছেহি।

অসমৰ সংগীতৰ প্ৰেক্ষাপটলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় চৰ্যাপদ, পাঞ্চালী গীত, ওজাপালি আদি বিভিন্ন অনুষ্ঠানে জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। চৰ্যাপদ ওজাপালি আদি অনুষ্ঠানবোৰ আছিল ৰাগ ভিত্তিক। বহু পণ্ডিতে ওজাপালি গায়ন শৈলীক শাস্ত্ৰীয়তাৰ মৰ্যাদা দিব খুজিছে। মন কৰিবলগীয়া ওজাপালিৰ পৰম্পৰাগত শৈলীত কেইজনমান মানুহৰ এটি গোটে হাতত খুটি তাল লৈ থিয় হৈ এক বিশেষ কায়দাৰে নৃত্যৰ শৈলীৰে হাত-ভৰি চালনা কৰি পৰিৱেশন কৰে।

মধ্য যুগৰ অসমৰ ধৰ্ম সংস্কাৰ আন্দোলনৰ গুৰি ধৰোঁতা শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে এক শৰণ হৰি নাম ধৰ্মৰ প্ৰচাৰ প্ৰসাৰ কৰিবৰ উদ্দেশ্যে গীত-মাত, নাট-ভাওনা তথা খোল বাদ্যৰ সৃষ্টি কৰি সমাজ সংস্কাৰৰ লগতে কৃষ্টি সংস্কৃতিৰ প্ৰতি মানুহক আকৰ্ষিত কৰিলে। শঙ্কৰদেৱৰ দ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত এই ৰীতি নীতি পৰৱৰ্তী সময়ত সত্ৰ অনুষ্ঠানত চৰ্চা হ'বলৈ লয় যদিও সত্ৰ সৃষ্টিৰ মূলতে শঙ্কৰদেৱৰ পোনপটীয়া অৱদান নাছিল তথাপিও পৰৱৰ্তী বৈষ্ণৱ সকলে শঙ্কৰদেৱৰ আৰ্হিতেই সত্ৰ অনুষ্ঠানৰ পাতনি মেলে। শঙ্কৰদেৱৰ মৃত্যুৰ পাছত একশৰণ হৰি নাম ধৰ্ম চাৰি ভাগত বিভক্ত হৈ চাৰিটা সংহতিৰ ৰূপ লয়। সেইবোৰ হ'ল—

১) ব্ৰহ্ম সংহতি

২) নিকা সংহতি

৩) কাল সংহতি

৪) পুৰুষ সংহতি

এই চাৰিও সংহতিয়ে নিজা নিজা পৰম্পৰাৰে ধৰ্ম, কৃষ্টি সংস্কৃতিৰ প্ৰচাৰ প্ৰসাৰত মনোনিৱেশ কৰি আহিছে।

একশৰণ হৰিনাম ধৰ্মৰ কাল সংহতিৰ প্ৰতিষ্ঠাপক আছিল গোপাল আতা। তেওঁৰ পৰাই বিভিন্ন কাল সংহতিৰ সত্ৰই পৰৱৰ্তী সময়ত গা কৰি উঠিছিল। পৰৱৰ্তী কালত এই কাল সংহতিৰ আচাৰ, সমাজ ব্যৱস্থা আদিৰ আধাৰত কিছু সুকীয়া আদৰ কায়দাৰে মায়ামৰা সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠা হয়। এই মায়ামৰা সত্ৰৰ সাংস্কৃতিক ব্যৱস্থাৰ মূল সুতিৰ পৰা তফাৎ দেখা পোৱা যায় এই বিলাকৰ গায়ন শৈলী, বাদন শৈলীৰ নিজস্ব এটি পৰম্পৰা আছে। মায়ামৰা সত্ৰৰ নামৰ পৰাই তেওঁলোকৰ সত্ৰীয়া পৰম্পৰাটোক মোৱামৰীয়া বোলা হয়। মায়ামৰা সত্ৰকে প্ৰমুখ্য কৰি দিহিং, দিচিয়াল আদি সত্ৰসমূহৰ একে সাংস্কৃতিক ধাৰা দেখা পোৱা যায়। শঙ্কৰদেৱে সৃষ্টি কৰা খোল বাদ্যৰ বিপৰীতে এওঁলোকে মৃদঙ্গক ‘গুৰু বাদ্য’ বুলি অভিহিত কৰি পৰিৱেশন কৰা দেখা যায় তদুপৰি সাজ-পাৰ পৰিধানৰ ক্ষেত্ৰতো এওঁলোকৰ সুকীয়া বৈশিষ্ট্য আছে।

সত্ৰীয়া পৰম্পৰাত গায়ন বায়নৰ এক বিশেষ সংগীত পৰিৱেশন পৰিলক্ষিত হয়। য'ত একাধিক লোকে খোল আৰু তাল পৰিৱেশন কৰি ভগৱানৰ উপাসনা কৰে। মোৱামৰীয়া পৰম্পৰাক খোলৰ বিপৰীতে মৃদংগৰ প্ৰয়োগৰ হেতুকে তেওঁলোকৰ গায়ন-বায়নৰ শৈলীক মৃদংগীয়া বুলি কোৱা হয়। কোৱা বাহুল্য যে, মোৱামৰীয়া পৰম্পৰাৰ সত্ৰ তেনেই তাকৰ হোৱা বাবে মৃদংগীয়া শৈলীৰ প্ৰয়োগ তেনেই নগণ্য। তাৰে ওপৰত ভিত্তি কৰি মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ সামগ্ৰীক দিশৰ প্ৰতি আলোকপাত কৰিবলৈ এই ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে।

১.০১ বিষয়ৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য ঃ

১. এই অধ্যয়নৰ জৰিয়তে অসমৰ সত্ৰীয়া পৰম্পৰাৰ সাংস্কৃতিক দিশ আলোচনা কৰা হ'ব।

২. মোৱামৰীয়া সত্ৰীয়া পৰম্পৰাৰ ঐতিহ্য অধ্যয়ন কৰা হ'ব।

৩. মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ সাংস্কৃতিক দিশ অধ্যয়ন কৰা হ'ব।

৪. মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত সত্ৰৰ অৱদানৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা হ'ব।

১.০২ বিষয়ৰ পৰিসৰ ঃ

এই ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখনিৰ প্ৰস্তুত কৰিবলৈ যাওঁতে মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নক সামৰি লোৱা হ'ব।

১.০৩ পূৰ্বকৃত অধ্যয়নৰ সমীক্ষা ঃ

“মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন” সম্পৰ্কে অধ্যয়ন

কৰিবলৈ যাওঁতে কেইখনিমান গ্ৰন্থৰ সহায় লোৱা হৈছে। অৱশ্যে সেই সম্পৰ্কে পোনপটীয়া আলোচনা থকা গ্ৰন্থ পোৱা নাযায়।

ড° মহেশ্বৰ নেওগৰ দ্বাৰা প্ৰণিত অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা (১৯৬৯) চনত প্ৰকাশিত পবিত্ৰ অসম গ্ৰন্থখনিত সত্ৰ অনুষ্ঠানৰ বিষয়ে বিশদ ব্যাখ্যা পোৱা যায়।

শিৰীষ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ দ্বাৰা সম্পাদিত অসম সত্ৰ মহাসভাৰ সন্ত সমাৰোহ ঃ শ্ৰীশ্ৰী আউনীআটী সত্ৰ মাজুলীৰ দ্বাৰা (২০০৪) চনত প্ৰকাশিত অসমৰ সত্ৰ পৰিচয় গ্ৰন্থখনিত অসমৰ সত্ৰ সমূহৰ বিশদ পৰিচয় পোৱা যায়।

১.০৪ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি ঃ

এই ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখনি প্ৰস্তুত কৰিবলৈ যাওঁতে ঐতিহাসিক, বিশ্লেষণাত্মক আৰু ক্ৰিয়াত্মক পদ্ধতি অৱলম্বন কৰা হ'ব।

১.০৫ তথ্য আহৰণৰ উৎস ঃ

এই ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখনি প্ৰস্তুত কৰিবলৈ যাওঁতে মুখ্য আৰু গৌণ দুয়োটা সমলেই উৎস হিচাপে লোৱা হৈছে।

মুখ্য সমল হিচাপে সত্ৰৰ ভকত বৈষ্ণৱ, সমল ব্যক্তি, গ্ৰন্থপঞ্জী আনহাতে গৌণ সমল হিচাপে ইণ্টাৰনেট, আলোচনী আদিৰ সহায় লোৱা হৈছে।

দ্বিতীয় অধ্যায়

২.০০ অসমৰ সত্ৰ ঃ ঐতিহ্য আৰু বিকাশ

বৈষ্ণৱ মহন্ত অসংখ্যাত তান আজ্ঞা কৰি শিৰোগত
ধৰ্ম্ম পালিবাক পাতে নানা সত্ৰচয়।
শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন ভক্তি কৰি নৱধা ভকতি পন্থ ধৰি
কৃষ্ণৰ ভকতি বখানিয়া সৰ্ব্বদায়।।
(ভট্টদেৱ, শ্ৰীশ্ৰীকৃষ্ণলীলা কীৰ্তন)

সমাজ সংস্কৃতিৰ পৃষ্ঠভূমিত মানসিক নৈতিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ আহিলা হিচাপে লোক জনজীৱনৰ সামগ্ৰিক দিশৰ সৈতে সংপৃক্ত অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানে গা কৰি উঠা দেখা যায়। যিবোৰ অনুষ্ঠানে সমাজ এখনৰ জনগণক সুসংবদ্ধ ৰূপত সংগঠিত কৰি ৰাখে। তাৰেই পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসমৰ ধৰ্ম, সংস্কৃতি, আৰ্থ সামাজিক দিশৰ সৈতে আত্মিক সম্বন্ধ ঘনটব পৰাকৈ 'সত্ৰ'ৰ উন্মেষ ঘটে। অসমীয়া সমাজৰ পিন্ধন উৰণ, খাৱন-শোৱন, আচাৰ ব্যৱহাৰ, ৰীতি নীতি আদি সকলো খিনিকে সামৰি সমাজ জীৱনলৈ সত্ৰই আগবঢ়াই আহিছে অনবদ্য অৱদান। সত্ৰ আৰু অসমীয়া সমাজ জাতীয় অসমীয়া জাতীয় জীৱন মুদ্ৰাৰ দুটা পিঠি। এনে কেতবোৰ বৈশিষ্ট্যপুৰ্ণ বিশেষত্বৰে মহীয়ান হৈ পাঁচশ বছৰ ধৰি সত্ৰ সমূহ অসম, অসমীয়াৰ মাজত জীয়াই আছে।

"সত্ৰৰ শব্দটোৰ সংস্কৃত অৰ্থ হৈছে দীৰ্ঘকালিন যজ্ঞ আৰু অন্ন জলাদি বিতৰণৰ স্থান।" বৈদিক সাহিত্যত একেদিনতে সম্পন্ন হোৱা যজ্ঞবোৰক 'একাহ' যজ্ঞ বোলা হৈছিল, যিবোৰ যজ্ঞত এদিনতকৈ বেছি কিন্তু বাৰ দিনতকৈ কম দিন লাগিছিল সেই যজ্ঞক 'অহীন' যজ্ঞ বোলা হৈছিল। আৰু যিবোৰ যজ্ঞ বাৰ দিনতকৈ অধিক কাল ব্যাপি অনুষ্ঠিত হৈছিল সেইবোৰক 'সত্ৰ যজ্ঞ' বোলা হৈছিল (পাটগিৰি ১৭)। বেদ, উপনিষদ, ভাগৱত, পুৰাণ আদিত সত্ৰৰ উল্লেখ পোৱা যায়। ভাৰতৰ পৌৰাণিক 'ঋক বেদ'তেই সত্ৰ শব্দৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

চৰিত পুথিত 'সত্ৰ' শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ভূষণদ্বিজৰ 'শংকৰদেৱ চৰিত'ত 'সত্ৰ গৃহ' নিৰ্মাণ কৰি ভাগৱত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা কথা উল্লেখ পোৱা যায়—

শংকৰ বোলন্ত ভাই শুনিয়োগ ৰাঘৰাই
দেৱ গৃহ সাজিলো যতনে।
হেন কথা শুনিলন্ত সত্ৰগৃহ সাজাইলন্ত
বাঘৰাই মহাৰঙ্গ মনে।।(৩৫)

নীলকণ্ঠ দাসৰ 'শ্ৰীশ্ৰী দেৱদামোদৰ চৰিত'ত 'সত্ৰ' সম্পৰ্কে পোৱা যায় যে—

শূদ্ৰে ব্ৰাহ্মণক সত্ৰ দিবাক নাপায়।
এতেকেসে শিক্ষা দিয়াবোহো অন্য ঠাই।।(৮৬)

অৱশ্যে এই পদফাঁকিত ব্যৱহাৰ কৰা 'সত্ৰ' শব্দই ধৰ্ম জ্ঞান অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰিছে।

সত্ৰ সম্পৰ্কে তীৰ্থনাথ শৰ্মাই 'আউনীআটি সত্ৰৰ বুৰঞ্জী'ত উল্লেখ কৰিছে—সত্ৰ শব্দৰ বুৎপত্তিগত অৰ্থ এনেদৰে দেখুৱাব পাৰি—

/ সদ্ + ত্ৰ অৰ্থাৎ সৎসংগ অথবা সৎ + / ত্ৰৈ, অৰ্থাৎ সন্তজনক যিয়ে মুক্তি প্ৰদান কৰে। সৎসংগ ত্ৰিবিধ। পৰমাত্মা, ভকত বা সন্তৰ সংগ-সান্নিধ্য (সতাং সংগঃ) আৰু সদ্‌গুৰুৰ সংগ। 'মুঠ কথাত, অসমীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ দেৱ, গুৰু, নাম আৰু ভকত এই চাৰি মহাবস্তুৰ মহিমাময় অনুষ্ঠানেই 'সত্ৰ'।

নাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ মতে —'সত্ৰ' মানে সৎ + ত্ৰ = পূণ্যধামলৈ গতি কৰা অৰ্থত বা সৎ (ধাৰ্মিক লোকক) 'ত্ৰ' (ত্ৰাণ কৰে) = সৎ লোকক ত্ৰাণ কৰে। এইবোৰক সত্ৰ বুজায়। তেখেতৰ মতে 'সত্ৰ' শব্দটো পৌৰাণিক বা প্ৰাচীন শাস্ত্ৰীয় শব্দ হ'লেও ই ব্যৱহাৰিক ক্ষেত্ৰত পৌৰাণিক নহয়। জগতগুৰু শংকৰ মাধৱদেৱৰ দিনত আৰু উত্তৰ কালৰ কিছু বছৰলৈ যথা সম্ভৱ 'সত্ৰ' শব্দটো ধৰ্মানুষ্ঠানবোৰত ব্যৱহৃত হৈছিল যদিও দুজনা মহাপুৰুষৰ দিনত সত্ৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰ হৈছিলনে নাই সন্দেহৰ বিষয়।

'হেমকোষ'ত 'সত্ৰ' শব্দৰ অৰ্থ সৎ, ধাৰ্মিক লোক - ত্ৰৈ উদ্ধাৰ কৰে, সন্ত সকলক ত্ৰাণ কৰে। এতেকে গোসাঁই ভকতৰ নিবাসৰ ঠাই, মহন্তসকলৰ ঘৰ বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে।

চন্দ্ৰকান্ত অভিধানৰ মতে 'সত্ৰ' শব্দৰ অৰ্থ হ'ল পুৰণি যজ্ঞৰ দীঘলীয়া অনুষ্ঠান। গোসাঁই বা বৈষ্ণৱ সকল গোটখাই থকা ঠাই।

উদ্ভৱ সম্পৰ্কে যদিও বিভিন্ন ধৰণৰ মত পোৱা যায় তথাপিও অসমীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্মালম্বী সকলৰ ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতি চৰ্চাৰ প্ৰাণকেন্দ্ৰবোৰক সামগ্ৰীক ভাৱে সত্ৰ বুলি জনা যায়। ইয়াৰে কিছু কিছুৰ ক্ষেত্ৰত 'থান' শব্দটোও ব্যৱহাৰ কৰা হয়। এই কেন্দ্ৰবোৰ মূলতঃ আৱাসিক। তাত গৃহী আৰু উদাসীন বা কেৱলীয়া ভকত সকলে বসবাস কৰে। কিন্তু শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ জীৱনকালত সত্ৰ শব্দটো ব্যৱহাৰ হোৱা নাছিল। এই শব্দটো প্ৰথমে ব্ৰহ্মসংহতিত ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু পিছলৈ সকলো সংহতিয়ে গ্ৰহণ কৰে।

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে তেওঁৰ প্ৰতিটো নিৱাস স্থানতে ধৰ্মচৰ্চাৰ কেন্দ্ৰ গঢ়ি তুলিছিল। শংকৰদেৱ গৃহস্থী আছিল। প্ৰতিটো প্ৰব্ৰজনেই তেওঁ সপৰিবাৰ সবান্ধৱে কৰিছিল বাবে প্ৰতিটো নিৱাসস্থানেই ন-প্ৰব্ৰজিত লোকৰ একোটি ক'লনী (Colony) হৈ পৰিছিল। ইয়াৰ কেন্দ্ৰত এটা হৰিগৃহ থাকিছিল আৰু তাত শংকৰদেৱে ধৰ্ম চৰ্চা কৰিছিল। অৱশ্যে শংকৰদেৱৰ বাহিৰে আনসকলে কৃষিকৰ্ম কৰিছিল। শংকৰদেৱৰ নিজৰো কেইবাগৰাকী 'বান্দি-বেটী' আছিল, যি তেওঁৰ পৰিয়ালটোৰ বাবে কৃষিকৰ্ম কৰি দিছিল। শংকৰদেৱে যদিও এই কেন্দ্ৰক 'সত্ৰ' নাম দিয়া নাছিল। তেওঁৰ ৰচনাত কোনো কোনোৱে কোৱাৰ দৰে 'সত্ৰ' শব্দটো দুষ্প্ৰাপ্য নহয়। ভাগৱতৰ প্ৰথম স্কন্ধৰ অনুবাদৰ প্ৰথম ভাগতে (১।৫) শংকৰদেৱে লিখিছে—

আঠাইশ সহস্ৰ ঋষি বেদত প্ৰধান।

বিষ্ণুৰ নৈমিষ ক্ষেত্রে পাতিলন্ত স্থান।।
মান্য কৰি সূতক পাতিলা সত্র তথা
শৌনক প্রভৃতি শুনে ভাগৱত কথা।।

শংকৰদেৱৰ এই চাৰিশৰীয়া দীৰ্ঘ পয়াৰ ছন্দৰ স্তৱকটোৰ মূল হ'ল একেখন সংস্কৃত গন্থৰ এই শ্লোকটো—

নৈমিশেষহ নিমিষক্ষেত্রে ঋষয়ঃ শৌনকদয়ঃ
সত্রং স্বৰ্গায় লোকায় সহস্ৰ সমমাঙ্কাত।।

(শ্ৰীমদ্ভাগৱত পুৰাণম্ ১/৪)[১]

অসমীয়া বৈষ্ণৱসকলৰ ধৰ্মচৰ্চাৰ তথা নিৱাস কেন্দ্ৰক বুজাবলৈ যোৱা পাঁচশ বছৰ ধৰি সত্ৰ শব্দটোৰ প্ৰয়োগ অসমত হৈ আছে। এই অৰ্থত শব্দটোৰ প্ৰয়োগ শংকৰ যুগৰ আৰু ব্যাপ্তি শংকৰোত্তৰ যুগৰ। পিছে অসমত (কামৰূপত) সত্ৰ শব্দটোৰ ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োগ প্ৰাক্ শংকৰী যুগতো আছিল বুলিও এটা মত প্ৰচলিত আছে। নৃতত্ত্ববিদ ড° প্ৰতাপ চন্দ্ৰ চৌধুৰী এই মতটোৰ প্ৰৱৰ্তক। তেওঁ আঘবাৰী শিলালিপিত 'সাবাসিক সত্ৰ' শব্দ যুগল লিপিবদ্ধ আছে বুলি জনাইছে। লিপিখনৰ পঠনসম্ভৱ কেইটামান শাৰী এনেধৰণৰ —

আদিত্যসম শ্ৰীসমুদ্ৰপাল ৰাজ্যে
প্ৰবল সাবাসিক সত্ৰ সগুণ ক্ৰিয়া ... [২]

১১৫৪ শক বা ১২৩২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ বুলি নিৰ্ণীত এই শিলালিপিখনৰ ব্যাখ্যা এনেধৰণৰ ঃ Samudrapala, who is like the Sun God had this Sattra established within his jurisdiction, in which rituals were performed and was attached to the royal residence, the inmats of the Sattra being the jogis or siddhas, residing at a particular spot or as inmates called yogihati. The sannyasins (siddhas) say that piety, accures from dana. [Dr. Dutta 2013: 77] এই লিপিখন তাৎপৰ্য এনেধৰণে ব্যাখ্যা কৰা হৈছে— This inscription is invaluable for more than one reason. The mention of sattra and hati, which under Neo-Vaishnavism constituted a part and parcel of the satra is very significant ... such sattra institutions of Assam were Tuntric-Buddhist type petrolised by the late Pala rulers of Kamrup. [Dr. Dutta 2013 : 77]. সত্ৰৰ আৰম্ভণী সম্পৰ্কীয় এই মতে বিশেষ গ্ৰহণযোগ্যতা পোৱা নাই যদিও বৈষ্ণৱ কবি অনন্ত কন্দলিৰ পিতৃ ৰত্ন কন্দলিয়ে হাজোত 'সত্ৰ প্ৰৱৰ্তাইছিল' বুলি 'বৃত্তাসুৰ বধ'ত কৰা উল্লেখে সত্ৰ ব্যৱস্থাটোৰ প্ৰাক্ শংকৰী অৱস্থিতিলৈ আঙুলিয়াই। ৰত্ন কন্দলি হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ মাধৱ দেৱালয়ৰ ভাগৱতী আছিল।[৩]

১) কলিতা, পুলিন ঃ 'নামঘৰ বুৰঞ্জী আৰু বিৱৰণ' অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, পৃষ্ঠা ৩৫-৩৬
২) কলিতা, পুলিন ঃ 'নামঘৰ বুৰঞ্জী আৰু বিৱৰণ' অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, পৃষ্ঠা ৩৭
৩) কলিতা, পুলিন ঃ 'নামঘৰ বুৰঞ্জী আৰু বিৱৰণ' অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, পৃষ্ঠা ৩৭-৩৮

অসমত সত্ৰৰ আৰম্ভণি সম্পৰ্কে দ্বিমত থাকিলেও ইয়াৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে কোনো অন্য মত নাই। ধৰ্ম চৰ্চা তথা ভক্তজনৰ নিৱাস কেন্দ্ৰই 'সত্ৰ'।

২.০১ সত্ৰৰ প্ৰকাৰ ঃ

সত্ৰৰ প্ৰকাৰ তিনি ধৰণৰ পোৱা যায়।

(ক) গৃহী বা গৃহস্থী সত্ৰ

(খ) অৰ্ধগৃহী সত্ৰ

(গ) কেৱলীয়া বা উদাসীন সত্ৰ

(ক) গৃহী বা গৃহস্থী সত্ৰ ঃ

যিবোৰ সত্ৰত অধিকাৰকে প্ৰমুখ্য কৰি সকলো বিষয়ববীয়াই সংসাৰ কৰি সাংসাৰিক কাম-কাজৰ মাজেৰে সত্ৰখন সকলো নিত্য নৈমিত্তিক কাম কাজ, নিয়ম কাৰণ পালন কৰি যায় তেনেবোৰ সত্ৰক গৃহী বা গৃহস্থী সত্ৰ বুলি কোৱা হয়। প্ৰায় সৰহ সংখ্যক সত্ৰই গৃহী বা গৃহস্থী সত্ৰ।

(খ) অৰ্ধগৃহী সত্ৰ ঃ

কিছুমান সত্ৰত গৃহস্থী হাটীৰ লগতে সংসাৰ বিৰাগী বা সংসাৰ ত্যাগী ভকতৰো হাটী থাকে। এনে বিলাক সত্ৰত সত্ৰৰ প্ৰসংগকে প্ৰমুখ্য কৰি সত্ৰৰ দৈনন্দিন নিত্যনৈমিত্তিক কাৰ্য সমূহৰ মুখ্য ভূমিকাত উদাসীন ভকত সকল থাকে। গৃহী ভকত সকল তিথি পাৰ্বণতহে আহে। এই সমূহ সত্ৰক অৰ্ধগৃহী সত্ৰ বুলি কোৱা হয়।

(গ) কেৱলীয়া বা উদাসীন সত্ৰ ঃ

যিখিনি সত্ৰত কেৱল সংসাৰ ত্যাগী কেৱলীয়া ভকত সকলে বাস কৰে, যিসমূহ সত্ৰত গৃহস্থী জীৱন তথা নাৰীৰ ৰাত্ৰি নিবাসো নিষিদ্ধ য'ত কেৱল ঈশ্বৰ উপাসনা ঈশ্বৰ চিন্তাই ভকতসকলৰ একমাত্ৰ কাম তেনে সমূহ সত্ৰক উদাসীন সত্ৰ বুলি কোৱা হয়।

সত্ৰসমূহক মূল, আজ্ঞাপৰ আৰু শলা বন্তি— এই তিনিটা শ্ৰেণীত প্ৰাচীন চৰিতকাৰ কোনো কোনোৱে ভাগ কৰাও দেখা যায়। যেতিয়া কোনো শিষ্য বা ভকতে গুৰুৰ আজ্ঞা লৈ বা আদেশক্ৰমে নতুন সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে তেতিয়া সেই সত্ৰক আজ্ঞাপৰ সত্ৰ আখ্যা দিয়া হয়। কোনো ধৰ্মাচাৰ্যৰ বা মূল সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠানৰ সতি সন্ততিসকলে মূল পত্ৰৰ পবিত্ৰ বুলি গণ্য কৰা কোনো এপদ বা অধিক বস্তু নি সেই সত্ৰৰ নামতে বা ভিন্ন নামত নতুন সত্ৰ স্থাপন কৰে, তেনে সত্ৰক শলা বন্তি বা শাখা সত্ৰ বোলা হয়। ধৰ্মাচাৰ্যই স্থাপন কৰা সত্ৰক মূল সত্ৰ বোলা হয়।

২.০১.০১ সত্ৰৰ অংগ ঃ

অসমীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্ম বা এক শৰণ ভাগৱতী বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মূল চৰ্চা কেন্দ্ৰই হৈছে এই সত্ৰ সমূহ। কিন্তু সকলো সত্ৰৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান, ৰীতি-নীতি, গৃহ স্থাপনৰ ৰীতি একেই পৰিলক্ষিত নহয়। প্ৰতিখন সত্ৰৰে নিজস্ব নীতি, স্থানীয় বৈশিষ্ট তথা সাংস্কৃতিক বৈশিষ্ট আছে। বৈচিত্ৰময় বৈশিষ্ট্য সমূহৰ বাবেই এই সত্ৰ সমূহ দৰ্শনীয় তথা এক শৰণ হৰি নাম ধৰ্মৰ আকৰ্ষণৰ কেন্দ্ৰ বিন্দু স্বৰূপ। বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে আন কেতবোৰ সাধাৰণ বৈশিষ্টৰ বাবেও ধৰ্ম চৰ্চাৰ এই কেন্দ্ৰবোৰক সামগ্ৰীক ভাৱে সত্ৰ বুলিব পাৰি। ভগৱান বিষ্ণুৰ চাৰিসত্ৰৰ প্ৰতীকটো সত্ৰ সংগঠনত প্ৰয়োগ কৰা হৈছে সচেতন ভাৱেই। সেই সমূহৰ ভিতৰত প্ৰধান অংগ চাৰিটা হৈছে—

(ক) অধিকাৰ

(খ) ডেকা অধিকাৰ

(গ) ভকত

(ঘ) শিষ্য

অধিকাৰ ঃ

আতা, আতৈ, বাপৰ পিছত সতৰীয়া হিচাপে খ্যাত সত্ৰৰ পদটিক আজিকালি অধিকাৰ বা সত্ৰাধিকাৰ বোলা হয়। অধিকাৰ সত্ৰৰ মূল বিষয়ববীয়া। তেওঁ সত্ৰৰ সকলো প্ৰকাৰ কাৰ্যৰ মূল ব্যক্তি। ক'বলৈ গ'লে এখন সত্ৰ সাম্ৰাজ্যৰ সম্ৰাট গৰাকী হ'ল অধিকাৰ গৰাকী। সত্ৰ এখনৰ তেঁৱেই গুৰু — শৰণ, ভজন, মালা, মন্ত্ৰ দিয়াৰ অধিকাৰ তেওঁৰহে। উদাসীন সত্ৰ হ'লে হাটী পৰিচালনা, কেৱলীয়া ভকতৰ ভাক কাপোৰৰ দিহা, তিথি-পাৰ্বণ পালন আদি সকলো দায়িত্ব অধিকাৰ গৰাকীৰ। গৃহস্থী সত্ৰবোৰত হাটী পৰিচালনা বা ভকতৰ প্ৰৱৰ্তনৰ প্ৰয়োজন নাই, পিছে এনে সত্ৰত নিত্য প্ৰসংগ পৰিচালনাৰ দায়িত্ব অধিকাৰ গৰাকীয়ে বহন কৰিব লগীয়া হয়।

ডেকা অধিকাৰ ঃ

ডেকা অধিকাৰ অধিকাৰৰ উত্তৰাধিৰী হিচাপে মনোনীত হৈ থকা ব্যক্তি। সত্ৰ পৰিচালনাত তেওঁ অধিকাৰক সকলো প্ৰকাৰে সহযোগ কৰিব লাগে আৰু সত্ৰীয়া শিক্ষাত নিজকে সুনিপুণ কৰি তোলাৰ চেষ্টাত ব্ৰতী হ'ব লাগে তেওঁ। সত্ৰাধিকাৰৰ প্ৰৱাস কালত সত্ৰ পৰিচালনাৰ দায়িত্ব ডেকা অধিকাৰৰ।

ভকত ঃ

সত্ৰ পন্থৰ আনুগামী লোকসকল হ'ল ভকত, যিসকলে সত্ৰতে বাস কৰে। ভকত দুই প্ৰকাৰৰ— গৃহী ভকত আৰু উদাসীন ভকত। উদাসীন বা কেৱলীয়া ভকতসকলে বিয়া বাৰু নকৰাই, সত্ৰ চৌহদতে থাকি এওঁলোকে ঈশ্বৰ চিন্তা আৰু সত্ৰীয়া কৃষ্টি চৰ্চাত কাল নিয়ায়। বহুতো গৃহস্থীয়েও শেষ বয়সত বানপ্ৰস্থ গ্ৰহণ কৰি

সত্ৰত বাস কৰিবলৈ লয়। গৃহী সত্ৰৰ সত্ৰচৌহদ নিবাসী ভকত সকল গৃহী ভকত। এওঁলোকে সংসাৰ চলাই থকাৰ মাজতে সত্ৰৰ দৈনন্দিন কাম কাজতো অংশ লয়।

শিষ্য ঃ

গুৰু বা অধিকাৰৰ চৰণত শৰণ লৈ সদাচাৰ পালি গাঁৱত বা নগৰত নিজৰ ঘৰ সংসাৰ চলাই থকা সত্ৰানুগামীসকলেই শিষ্য। তিথিয়ে পাৰ্বনে এওঁলোক সত্ৰলৈ যায় আৰু নিয়মিয়াকৈ গুৰুকৰ দিয়ে।

সত্ৰৰ এই চাৰি অংশ হ'ল ব্যক্তি প্ৰকাশক, সত্ৰৰ নৈৰ্ব্যক্তিক চাৰি অংশও আছে। এই অংশ চাৰিটাৰ প্ৰত্যেককে হাটী বোলা হয়। চাৰি হাটি যেন ভগৱান বিষ্ণুৰ চাৰি হাতহে। মাজত কীৰ্ত্তন ঘৰটো লৈ চাৰিটা দিশত চাৰিটা হাটী সত্ৰ স্থাপত্যৰ অনিবাৰ্য অংগ।

চাৰি হাটীৰ দৰেই সত্ৰৰ প্ৰশাসনৰো চাৰিটা মূল বিভাগ আছে—

(ক) মণিকূট

(খ) নামঘৰ

(গ) ধন ভঁৰাল

(ঘ) খাদ্য ভাণ্ডাৰ

(ক) মণিকুট ঃ

সত্ৰ বিগ্ৰহৰ পূজা-অৰ্চনা সম্পৰ্কীয় সকলো কামত এই বিভাগৰ বিষয়ববীয়াসকল ব্যস্ত থাকে। বৰদেউৰী (বৰপূজাৰী) এই বিভাগৰ প্ৰধান বিষয়ববীয়া। তেওঁক সহায় কৰিবৰ কাৰণে দুৱলীয়া দেউৰী, পালি দেউৰী প্ৰয়োজন অনুসাৰে এক বা একাধিক থাকে। (বিগ্ৰহ অবিহনে মণিকূট সত্ৰৰ ভঁৰালঘৰ হৈ পৰে। তেতিয়া ভঁৰাল পৰিচালনাই মণিকূট বিভাগৰ কাম হৈ পৰে।)

(খ) নামঘৰ ঃ

নাম প্ৰসংগ, ভাগৱত পাঠ, পদ পুথি পাঠ, ভকতীয়া গীত-মাত, গায়ন বায়ন আদি যিবোৰ ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান নামঘৰত হয়। সেইবোৰৰ দায়িত্বত দুজন বা অধিক প্ৰধান বিষয়ববীয়া থাকে। বৰ ভাগৱতী, বৰ নামলগোৱা আদি প্ৰধান বিষয়ববীয়াৰ উপৰি দুৱলীয়া ভাগৱতী, সৰু নামলগোৱা, পাঠক, নটুৱা, গায়ন, বায়ন, সূত্ৰধাৰ আদি ভালেখিনি বিষয়ববীয়াৰ নামঘৰৰ বিভিন্ন নিত্য আৰু নৈমিত্তিক কাৰ্য সম্পন্ন কৰাত প্ৰয়োজন হয়।

(গ) ধনভঁৰাল ঃ

সত্ৰৰ মূল্যৱান সম্বদ, শিষ্যই দিয়া কৰা-পঁচা, মাননি আৰু দান, মাটি-বৃত্তিৰ আয় আদি যাৱতীয় আয় ব্যয়ৰ হিচাপ ধনভঁৰালীৰ দায়িত্বত থাকে। তেওঁক মজিন্দাৰ বা বৰকাকতিও বোলে। তেওঁৰ সহায়কাৰী পালি বিষয়ববীয়া ডাঙৰ সত্ৰবোৰত থাকে।

(ঘ) খাদ্য ভাণ্ডাৰ ঃ

সত্ৰৰ যাৱতীয়া খাদ্য ভাণ্ডাৰ, যেনে—ধান, চাউল, লোণ, তামোল-পাণ, মাহ-প্ৰসাদৰ উপকৰণ দ্ৰব্য তদাৰক আৰু হিচাপ ৰাখিবৰ বাবে এজন মুখ্য ভঁৰালী থাকে। শিষ্যই দিয়া ভাৰ ভেটী, সত্ৰৰ নিজা মাটি বাৰীৰ পৰা পোৱা শস্য, মৎস্যৰ নিষ্কৰ বা নিষ্পিখেৰাজ, মাটি ভোগ দখল কৰি থকা ৰায়তৰ পৰা পোৱা খাদ্য সম্ভাৰ আৰু বজাৰৰ পৰা কিনি মজুত কৰি থোৱা লোণ-তেল আদি দিয়া থোৱাৰ হিচাপ এই বৰ ভঁৰালী বা চাউল ভঁৰালীয়ে ৰাখে। তেওঁৰ সহায়কাৰীসকলে ভেটী ধৰা, মিঠা ভঁৰালী, গুৱা ভঁৰালী, লোণ ভঁৰালী, পৰিচাৰক আদি ভালেকেইজন বিষয়ববীয়া থাকে। (ড° শৰ্মা। ১৯৯৭ - ২২-২৩)

সত্ৰ প্ৰশাসন বিকেন্দ্ৰীকৃত আৰু গণতান্ত্ৰিক। ইয়াৰ দৈনন্দিন প্ৰশাসনত অংশ লোৱা বিষয়ববীয়াসকল তেওঁলোকৰ সন্মানানুসাৰে এনে ধৰণৰ—

১) অধিকাৰ

২) ডেকা অধিকাৰ

৩) বৰপূজাৰী

৪) বৰ দেউৰী

৫) মলীয়া বৰুৱা

৬) গুৱা ভঁৰালী

৭) পুৰোহিত

৮) বৰ আলধৰা

৯) বৰ ভাণ্ডাৰী

১০) চাউল ভঁৰালী

১১) বৰ শ্ৰৱণী

১২) বৰ পাঠক

১৩) বৰ নামলগোৱা

১৪) বৰ কাকতি

১৫) বৰ খাটনিয়াৰ

১৬) বৰদলৈ

১৭) বৰগায়ন

১৮) ৰাজমেধি বা বৰমেধি

১৯) ওজা

ইয়াৰ উপৰি সত্ৰত থকা আন কেইগৰাকীমান বিষয়ববীয়া হ'ল—

১) আলধৰা

২) পাচনি

৩) হাটীমতা

৪) নামঘৰীয়া

৫) পালধৰীয়া

৬) পাঠক

৭) ভাগৱতী

৮) গায়ন

৯) বায়ন

১০) সূত্ৰধাৰ

১১) দেউৰী

১২) বিলনীয়া

১৩) খনিকৰ

১৪) লিখক ইত্যাদি।

অৱশ্যে এই পদবোৰ সকলো সত্ৰতে থাকিব লাগিব বুলি কথা নাই। ডাঙৰ সত্ৰবোৰৰ বিষয়ববীয়া বেছি, সৰু সত্ৰৰ কম। সংহতিভেদে সত্ৰীয়া বিষয়াৰ পদৰ নামৰ ভেদ আৰু দায়িত্বৰো ভেদ আছে। সত্ৰৰ কেইগৰাকীমান বিষয়ববীয়াৰ দায়িত্বৰ ব্যাখ্যা দিব পাৰি (ড° মহন্ত, ২০০১ ঃ ১১৪-১১৭)—

১) মেধি ঃ একোখন সত্ৰৰ শিষ্যসকল বিভিন্ন অঞ্চলত সিঁচৰতি হৈ থাকে। এই শিষ্য সমাজখনৰ সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰা প্ৰধান বিষয়াজনেই মেধি নামেৰে পৰিচিত। পৰ্যায়ক্ৰমে মেধিক ৰাজমেধি, বৰমেধি, পাখিমেধি আদি ভাগত বিভক্ত কৰা হয়। গুৰু কৰ, পঁচা আদি তোলাৰ দায়িত্ব মেধিৰ। কোনো সত্ৰত অধিকাৰৰ প্ৰতিনিধিৰূপে ৰাজমেধিয়ে শৰণ-ভজনো দিয়ে। সত্ৰাধিকাৰ চহৰ ফুৰিবলৈ গ'লে সকলো যা যোগাৰ কৰা আৰু শিষ্যবৰ্গৰ লগত যোগাযোগ কৰাৰ ভাৰ মেধিৰ ওপৰত থাকে।

২) মুক্তিয়াৰ (মজুমদাৰ) ঃ সত্ৰৰ পঞ্জীয়কজনক মুক্তিয়াৰ বা মজুমদাৰ বোলা হয়। হিচাপ পাতি ৰখা, অধ্যাদেশ জাৰি কৰা আদি মুক্তিয়াৰে কৰে। যিবিলাক সত্ৰৰ খাত পাম আছে, সেইবোৰৰ হিচাপ আদি ৰখাৰ দায়িত্ব মুক্তিয়াৰে পালন কৰে।

৩) আলধৰা ঃ অধিকাৰজনৰ ব্যক্তিগত কাম কাজৰ সহায়কজনক আলধৰা বোলা হয়। এওঁ সকলো সময়তে অধিকাৰক আলপৈচান ধৰে।

৪) **পাঁচনি** ঃ সত্ৰৰ ভিতৰে বাহিৰে থকা শিষ্যসকলৰ বা বাতৰি সৰবৰাহ কৰা কাৰ্য পাঁচনিয়ে সম্পাদন কৰে। কেতিয়াবা পাঁচনিয়ে অধিকাৰৰ আলধৰা কামো কৰিব লগীয়া হয়।

৫) **খাটনিয়াৰ** ঃ সত্ৰ আৰু ৰজা ঘৰৰ মাজত বিভিন্ন বিষয়ত সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰোতাজনক খাটনিয়াৰ বোলা হয়। এওঁ কোনো সময়ত ৰাজহ আদি সংগ্ৰহ কাৰ্যত মুক্তিয়াৰক সহায় কৰে।

৬) **হাতীমতা** ঃ নিত্য বা নৈমিত্তিক প্ৰাৰ্থনাৰ কাৰণে নাইবা ভিতৰুৱা আলোচনাৰ বাবে হাতী থকা লোকক খবৰ দি মাতি অনাৰ দায়িত্বত থকা বিষয়াজনেই হাতীমতা।

৭) **নামঘৰীয়া** ঃ সত্ৰৰ নামঘৰ সাৰি মচি পৰিষ্কাৰকৈ ৰাখিবৰ বাবে এই ব্যক্তিজনক নিয়োগ কৰা হয়।

৮) **পালধৰীয়া** ঃ সত্ৰৰ হাটী চৌহদ আৰু কীৰ্ত্তনঘৰৰ যাৱতীয় কাম-কাজ কৰিবলৈ প্ৰয়োজন হোৱা লোকক পাল পাতি দায়িত্ব দিয়া হয়। তেনে লোকক পালধৰীয়া বোলে।

৯) **নামলগোৱা** ঃ সত্ৰৰ নাম প্ৰসংগ চলাবৰ বাবে এই বিষয়ত অভিজ্ঞ এজন লোকক ভাৰ দিয়া হয়। তেওঁকে নামলগোৱা বোলে। বেলেগ বেলেগ প্ৰসংগৰ বাবে নামলগোৱা বেলেগ বেলেগ হ'ব পাৰে। শিৰৰ আৰু দোহাৰৰ বাবেও নামলগোৱা বেলেগ নিয়োগ কৰে। সত্ৰীয়া গীত-মাতত সুদক্ষ ব্যক্তিজনেহে এই দায়িত্ব ল'ব পাৰে।

১০) **পাঠক** ঃ নামৰ অন্তত পাঠ গাবলৈ বা আন সময়তো ভাগৱত, ৰত্নাৱলী আদি পুথিৰ পৰা সুৰ ধৰি গাবলৈ পাঠকক দায়িত্ব দিয়া হয়।

১১) **ভাগৱতী** ঃ ভাগৱতীজনে ভাগৱত আদি শাস্ত্ৰ পাঠ কৰে। তেওঁ সংস্কৃত শাস্ত্ৰ পঢ়িব আৰু ব্যাখ্যা কৰিব লাগে।

১২) **গায়ন বায়ন** ঃ নিত্য প্ৰসংগ, ভাওনা উৎসৱ আদিত খোল প্ৰসংগ কৰা, গীত মাত গোৱা ব্যক্তি সকলেই গায়ন বায়ন। খোল তাল আদি বাদকসকলক বায়ন, ৰাগ মানেৰে সত্ৰীয়া গায়ক সকলক গায়ন বোলে। মূল গায়কজনক 'বৰ গায়ন' আৰু প্ৰধান বায়নজনক 'বৰ বায়ন' বোলে। সত্ৰীয়া সংগীতত ওজা ব্যক্তিয়েহে এনে বাব পাব পাৰে।

১৩) **সূত্ৰধাৰ** ঃ সত্ৰৰ প্ৰধান নৃত্যকাৰ আৰু সংগীতজ্ঞজন সূত্ৰধাৰ। এওঁ ভাওনাত সূত্ৰধাৰৰ ভাও দিয়াৰ উপৰি ভাৰৰীয়াসকলক আৰু নটুৱাক ভাও আৰু নাচ শিকাব লাগে। এই সকলোবোৰতে সুদক্ষ ব্যক্তিজনেহে সত্ৰত সূত্ৰধাৰ বাব পাব পাৰে।

১৪) **ভঁৰালী** ঃ ভাণ্ডাৰৰ যাৱতীয় বস্তু যেনে—বিভিন্ন আচবাব পাতি, ভাওনা, নামৰ সা-সঁজুলি, চাউল, মাহ, তেল, লোণ, কল আদি দ্ৰব্য আৰু লিখনিৰ সা-সৰঞ্জাম, পুথি-পাঁজি আদিৰ হিচাপ পাতি, সিবোৰৰ ৰক্ষণাবেক্ষণ দিয়া ব্যক্তিজনক ভঁৰালী বোলে।

১৫) **দেউৰী/ বিলনীয়া** ঃ প্ৰসংগৰ বাবে মাহ-প্ৰসাদ যোগাৰ আৰু প্ৰসংগৰ অন্তত সমজুৱাৰ মাজত প্ৰসাদ বিতৰণৰ বাবে দেউৰী বা বিলনীয়া বাব দিয়া হয়। প্ৰধান বিলনীয়া জনক 'বৰ দেউৰী' আৰু সহায়কাৰীসকলক

পালি দেউৰী বোলা হয়। বৰদেউৰীজনে শৰাই সজোৱাৰ পৰা অৰ্চন বন্দন আদি কামো কৰিবলগীয়া হয়। যিকোনো বৰ্ণ বা সম্প্ৰদায়ৰ মানুহে গুৰুৰ আজ্ঞা পালে দেউৰী বা বিলনীয়া হ'ব পাৰে, ই জাত পাতৰ ব্যৱধান নোহোৱা সমাজ গঠনৰ এক সুন্দৰ নিদৰ্শন।

১৬) খনিকৰ ঃ সত্ৰৰ শিল্প সম্পৰ্কীয় বিভিন্ন বিষয় যেনে—থাপনা, আসন, ঠগা, কৰণি, নামঘৰৰ বেৰ, খুঁটা আদি চিত্ৰিত কৰা, ভাওনাৰ ছোঁ মুখা সজা, সেইবোৰত ৰং বৰণ দি সজাই তোলা আদি কাম কৰা লোকজনকে খনিকৰ বোলা হয়। সত্ৰৰ পুথি সমূহৰ প্ৰতিলিপি কৰা, নতুন পুথি প্ৰস্তুত কৰা কাম সত্ৰৰ খনিকৰে কৰিব লাগে। তদুপৰি পুথিচিত্ৰৰ কামো খনিকৰেই কৰে। ভাওনাৰ ভাৱৰীয়াক ৰং বৰণ সানি লেখনী ধৰা কামো তেওঁৰ।

১৭) লিখক ঃ সংস্কৃত, ব্ৰজাৱলী, অসমীয়া পুথিৰ প্ৰতিলিপি কৰোতা, সত্ৰৰ প্ৰয়োজনীয় পুথি পাঁজি প্ৰস্তুত কৰা লোকজনেই সত্ৰৰ লিখক।

১৮) ওজা-পালি ঃ সংগীতজ্ঞ সকলৰ ভিতৰত অভিজ্ঞসকলক ওজা পালিৰ বাব দিয়া হয়। এতিয়াও কোনো কোনো সত্ৰত সত্ৰীয়া ওজা পালি আছে।

২.০২ সত্ৰৰ বিকাশ তথা বিস্তাৰ ঃ

সত্ৰৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল ধৰ্ম প্ৰচাৰ। শংকৰদেৱে এক শৰণ হৰি নাম ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰৰ উদ্দেশ্যে অসমৰ বিভিন্ন স্থানত দিন কটোৱা ঠাইবোৰত 'থান' গঢ় লৈ উঠিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত এই থান সমূহেই সত্ৰলৈ ৰূপান্তৰিত হয়। সত্ৰবোৰ কেৱল ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ কেন্দ্ৰস্থল হৈ থকা নাছিল। ই সামগ্ৰিকভাৱে অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ অবিচ্ছেদ্য অংগৰূপে অসমীয়া কলা-কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ শিক্ষাকেন্দ্ৰত পৰিণত হ'ল।

সৰ্বসাধাৰণক আকৃষ্ট কৰোৱাৰ বাবে কৃষ্টি সংস্কৃতিৰ যি নতুন দিশ শংকৰদেৱে উদ্ভাৱন আৰু উন্মোচিত কৰিছিল সময়ৰ লগে লগে সত্ৰৰ আকৃতি-প্ৰকৃতি বিভিন্ন অংগৰ সংযোজনেৰে পূৰ্ণ পৰ্যায়ৰ ধৰ্মীয় আৰু সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানলৈ সি ৰূপান্তৰিত হৈছিল। শংকৰদেৱে বাৰ বছৰীয়া তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰি যেতিয়া (আনুমানিক ১৪৯৭ খ্ৰীষ্টাব্দত) বৰদোৱাত অৱস্থান কৰিহে তেতিয়া জন অৰণ্যৰ কোলাহলৰ পৰা আঁতৰি নিলগত সুস্থিৰভাৱে হৰিকথা চিন্তাৰ বাবে তেৰাই এটি সুকীয়া হৰিগৃহ / দেৱগৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে ভাতৃ ৰাঘৰায়ক নিৰ্দেশ দিয়ে। সেই নিৰ্দেশ পালন কৰিয়ে শংকৰদেৱৰ পিতৃ কুসুম্বৰ ভূঞাৰ পূৰ্বৰ খেতি পাম সৰিয়হ তলিত এক প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশত হৰিগৃহ / দেৱগৃহ নিৰ্মাণ কৰি তাৰ চাৰিওফালে ভকত সকল থাকিব পৰাকৈ ভকত বহা বা চাৰিহাটী নিৰ্মাণ কৰি ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ প্ৰাণকেন্দ্ৰ স্বৰূপ সত্ৰৰ শুভাৰম্ভ কৰে। চৰিতকাৰ ভূষণ দ্বিজে এই হৰি গৃহতে শংকৰদেৱে আহ্বান কৰা সভাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিয়ে হয়তো হৰিগৃহ/ দেৱগৃহক সত্ৰ গৃহ আখ্যা দিছিল।

শংকৰদেৱ মাধৱদেৱৰ পিছত পৰৱৰ্তী আতা সকলে এই সত্ৰৰ পৰাই বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ বহুল প্ৰচাৰ চলাই গৈছিল।

২.০২.০১ সংহতি বিভাজন ঃ

শংকৰদেৱৰ প্ৰায় ছকুৰি বছৰীয়া জীৱনৰ পৰিসমাপ্তি ঘটে ১৫৬৮ খ্ৰীঃৰ ভাদ মাহৰ শুক্লা দ্বিতীয় তিথিত। বৈকুণ্ঠী হোৱাৰ বেলিকা শংকৰদেৱ আছিল বেহাৰত কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণ আৰু চিলাৰায়ৰ আতিথ্যত। চিলাৰায় আৰু নৰনাৰায়ণৰ আমন্ত্ৰণত বেহাৰলৈ পাটবাউসীৰ পৰা পুত্ৰ ৰমানন্দৰ লগত যাত্ৰা কৰে। যাত্ৰা কালতে গণককুছিতে মাধৱদেৱৰ লগতো সাক্ষাৎ কৰি যায়। সেইয়াই আছিল শেষ সাক্ষাত। সেই সাক্ষাৎকালতেই শংকৰদেৱে মাধৱদেৱক কৈছিল—'বঢ়াৰপো আমাৰ ধৰ্ম সাতপুৰুষলৈ প্ৰৱৰ্তিব। জীয়াৰীৰ নাতি পুত্ৰে ভকতি ৰাখিব। সাত পুৰুষ শেষ হ'লে বৰ দোকান দাং খাব। দশম কীৰ্ত্তনত আমাক পাবা। ব্ৰাহ্মণৰ বাদ বিবাদে আমাৰ হৃদয় আঠ আঙুললৈকে ক'লা পেলাইছে। তুমি বৰঘৰ বৰমেল নকৰিবা, কৰিলে দুখ পাবা। কীৰ্ত্তন ঘোষা শাস্ত্ৰখনি সংগ্ৰহ কৰিবা। ঘোষাত দুলড়ি, ঝুনা, ছবি, ঝুমুৰি, লেছাৰি, ছন্দ আদি দিবা। নমস্কাৰ, ভজন, অনুধৃতা, অনুনাথনা, হৰবাৰ, প্ৰশংসা, মহিমা, কাৰুণ্য এইসকল যোগ কৰিব লাগিব। আৰু ঘোষাৰ শেষত ঈশ্বৰৰ নামগুণ লগাবা। এই দিহাৰেই প্ৰিয় শিষ্য মাধৱক শেষ শিক্ষা দি শংকৰদেৱে ভাটীলৈ ভটিয়ায়।

একশৰণ হৰি নাম ধৰ্মৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়টোৱেই হৈছে চাৰি বস্তু। সেই কেইটা হ'ব—

(ক) গুৰু

(খ) দেৱ

(গ) নাম

(ঘ) ভকত

এই চাৰি বস্তুকেই কেন্দ্ৰ কৰি সমগ্ৰ ভক্তি ধৰ্ম বৰ্ত্তি আছিল। কোৱা বাহুল্য যে চাৰি বস্তুৰ গুৰুত্ব আজিকোপতি অলপো হীনদেঢ়ি নোহোৱাকৈ জনসমাজত পালিত হৈ আছে। 'গুৰুৱে' 'ভকত'ৰ জৰিয়তে 'নাম' আৰু 'দেৱ'ক প্ৰকাশ আৰু প্ৰচাৰ কৰে। গতিকেই নামধৰ্মত এই চাৰিবস্তু অংগাংগীভাৱে জড়িত। পিছে শংকৰ মাধৱৰ পিছত এই চাৰি বস্তুৰ প্ৰধান অপ্ৰধান বিতৰ্ক আৰম্ভ হ'ল আৰু এই লৈয়েই পন্থ বিভাজন ঘটিল। পন্থ হ'ল চাৰিটা। এই চাৰি পন্থৰ প্ৰত্যেককে সংহতি বা সংঘটি বোলা হ'ল। উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰে শংকৰদেৱে তেওঁৰ পিছত ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ দায়িত্ব মাধৱদেৱৰ ওপৰত দিছিল। যদিওবা পুৰুষানুক্ৰমে অসমীয়া নামধৰ্মী সমাজে তেৰাৰ বৰপুত্ৰ ৰামানন্দ ঠাকুৰে ধৰ্মাচাৰ্যৰ পদ পাব বুলি আশা কৰিছিল। তথাপিও কিন্তু শংকৰদেৱে তেওঁৰ দৃষ্টিত ৰামানন্দ ঠাকুৰৰ সন্মুখতে মাধৱদেৱক এই দায়িত্ব অৰ্পণ কৰিছিল। ৰামানন্দ ঠাকুৰৰো মাধৱদেৱৰ ওপৰত কোনো সন্দেহ নথকাৰ বাবেই পিতৃৰ সিদ্ধান্তৰ ওপৰত কোনো প্ৰশ্ন তোলা নাছিল। শংকৰদেৱৰ বৈকুণ্ঠীৰ পিছত যদিওবা মাধৱদেৱে ধৰ্মাচাৰ্যৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিছিল কিন্তু সমসময়তেই দামোদৰদেৱে আগতেই শংকৰদেৱে তেওঁক ব্ৰাহ্মণক শৰণ দিয়াৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰি গৈছিল বুলি জেৰ টানি সুকীয়াকৈ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ লৈছিল। এইবাবেই শংকৰদেৱৰ মৃত্যুৰ পিছত নামধৰ্মত ব্ৰাহ্মণ অব্ৰাহ্মণ লৈ এডাল বিভাজনৰ ৰেখা অংকন হৈছিল।

অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত মাধৱদেৱে গুৰু বাক্য লংঘন কৰা নাছিল। তেওঁ সম সংখ্যাক ব্ৰাহ্মণ আৰু অব্ৰাহ্মণৰ বাৰ গৰাকী ধৰ্মাচাৰ্য ৰাখি নামধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি গৈছিল। সহযোগী হিচাপে মাধৱদেৱে মথুৰা দাস বুঢ়া আতাক লগত ৰাখি বৰপেটাত থাকিল। পাছত বেহাৰলৈ যোৱাৰ পৰত মথুৰা দাস বুঢ়া আতাক বৰপেটা সত্ৰৰ সমস্ত দায়িত্ব দিয়ে। তেওঁ নিযোগ কৰা বাকী এঘাৰ গৰাকী ধৰ্মাচাৰ্যই নিয়োজিত নিৰ্বাচিত স্থানত সত্ৰ পাতি নামধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি যায়। ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাই ভৱানীপুৰ (কালজাৰ), বদুলা পদ্ম আতাই কমলাবাৰী, বংশীগোপালে দেবেৰাপাৰ, যদুমণি দেৱে মাহৰা, ৰামচৰণে সুন্দৰীদিয়া, হৰিদেৱে লাইআটী, লেচাকণীয়া গোবিন্দই ঘটৰা, বৰবিষ্ণু আতাই চঘৰীয়া, লক্ষ্মীকান্তই ধোপৰ গুৰি, কেশৱচৰণে বৰজহা আৰু পঢ়িয়া আতৈয়ে হেৰমেদ সত্ৰত নিজৰ ধৰ্ম কৰি বেহাৰ, কামৰূপ আৰু আহোম ৰাজ্যত নামধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বৃহৎ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰে।

ইয়াৰ পিছত পুৰুযোত্তম ঠাকুৰক ধৰ্মাচাৰ্য পতা হয়। পুৰুষোত্তম ঠাকুৰেও বাৰ গৰাকী ধৰ্মাচাৰ্যৰ নিয়োগেৰে নামধৰ্ম প্ৰচাৰ চলাই যায়। শংকৰদেৱৰ কনিষ্ঠ নাতি চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰেও নিজা ববীয়াকৈ একাধিক সত্ৰ পাতে আৰু লগতে তেওঁৰ দ্বাৰা নিয়োজিত আন বাৰজন ধৰ্মাচাৰ্যই নিজ নিজ ধৰ্মকৰ্ম চলাই যায়। এনেদৰেই প্ৰায় এশ বছৰৰ ভিতৰত ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ হেতু নিয়োজিত সৰ্বমুঠ ২৬ জন ধৰ্মাচাৰ্য আৰু তেওঁলোকৰ সতি সন্ততি, পুৰুযোত্তম আৰু চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰ আৰু তেওঁলোকৰ সতি সন্ততি আৰু মাধৱদেৱৰ ভাগিনীয়েক ৰামচৰণ ঠাকুৰ তথা তেওঁলোকৰ সতি-সন্ততিয়ে পতা সত্ৰই তিনিও ৰাজ্য চানি ধৰে। ইয়াৰ মাজতে চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰৰ প্ৰথমা পত্নী কনকলতাই বৰদোৱা উদ্ধাৰ কৰি বাৰ গৰাকী ধৰ্মাচাৰ্যৰ নিয়োগেৰে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কাৰ্য্য চলাই যায়। বহুলভাৱে হোৱা প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰৰ ফলতেই সত্ৰৰ অনুকৰণেৰে সত্ৰৰ বাণী তৃণমূললৈ নিয়াৰ প্ৰয়োজনত গাঁৱে গাঁৱে নামঘৰ গঢ় লৈ উঠে।

বিস্তাৰ হ'লে বিভাজনো নিশ্চিত হোৱা দৰেই এটা বৃহৎ অনুষ্ঠান হৈ পৰা নামধৰ্মৰ পন্থ বিভাজন ঘটিল। মাধৱদেৱ আৰু দামোদৰ দেৱৰ মনোমালিন্যই প্ৰথমে দুটা পন্থৰ সৃষ্টি কৰিলে। ইয়াৰ পিছত মথুৰা দাস, গোপাল আতা আৰু পদ্ম আতাৰ মাজতো মনোমালিন্য হৈ পন্থ বিভাজন ঘটিল আৰু মুঠতে চাৰিটা পন্থ সংঘটি বা সংহতিৰ উদ্ভৱ হ'ল।

এই চাৰিটা সংহতি হৈছে—

(ক) ব্ৰহ্ম সংহতি

(খ) কাল সংহতি

(গ) পুৰুষ সংহতি

(ঘ) নিকা সংহতি

ব্ৰহ্ম সংহতি ঃ

দামোদৰ দেৱ আৰু তেওঁৰ শিষ্য প্ৰশিষ্য সকলে প্ৰতিষ্ঠা কৰা সত্ৰসমূহক এই শাখাৰ অন্তৰ্ভুক্ত বুলি ধৰা হয়। ব্ৰহ্ম সংহতিৰ প্ৰায়বোৰ সত্ৰতে ধৰ্মাচাৰ্য সকল প্ৰধানকৈ ব্ৰাহ্মণ শ্ৰেণী। ব্ৰহ্ম সংহতিৰ লোকসকলে ভক্তি ধৰ্মৰ লগতে ব্ৰাহ্মণৰ নিত্য নৈমিত্তিক ৰীতি নীতি পালন কৰে। অসমীয়া বৈষ্ণৱ সকলৰ চাৰি বস্তু গুৰু, দেৱ, নাম, ভকতৰ ভিতৰত এওঁলোকে দেৱক বেছি প্ৰাধান্য দিয়ে। তদুপৰি বিষ্ণু মূৰ্তি বা বিষ্ণু নাৰায়ণৰ প্ৰতীক স্বৰূপ শালগ্ৰাম পূজাটো গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। ব্ৰহ্ম সংহতিৰ পৰিসৰৰ সত্ৰসমূহৰ ভিতৰত ভগৱান দেৱৰ গোবিন্দপুৰ সত্ৰ, বনমালী দেৱৰ দক্ষিণপাট সত্ৰ, হৰিদেৱৰ মানোৰি সত্ৰ, বংশী গোপালদেৱৰ কুৰুৱাবাহী সত্ৰ, নিৰঞ্জন পাঠকৰ আউনীআটী সত্ৰ আদি অন্যতম।

কাল সংহতি ঃ

গোপাল আতাৰ আজ্ঞাৰে কালজাৰ মানৰ পৰা সৃষ্টি হোৱা সত্ৰসমূহক কাল সংহতিৰ সত্ৰ বুলি কোৱা হয়। 'কাল সংহতি'ৰ প্ৰৱৰ্তক গোপাল আতা। মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ দ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ চাৰিবস্তুৰ ভিতৰত গুৰুবাদৰ ওপৰত এই সংহতিয়ে অধিক গুৰুত্ব দিয়ে। কাল সংহতিৰ এক অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল গুৰুৰ প্ৰতি একান্ত পৰকাষ্ঠা স্থাপন কৰা। এই সংহতিৰ অনুগামীসকলে গুৰুক ভগৱান জ্ঞান কৰি তেওঁ প্ৰতি ভক্তি অটুত ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰে। এই সংহতিত ব্ৰাহ্ম ক্ৰিয়া কাণ্ডৰ আধিক্য নাই। এই কাল সংহতিৰ সত্ৰসমূহৰ ভিতৰত বাঁহবাৰী সত্ৰ, শিলিখাতল সত্ৰ, দিহিং সত্ৰ, ন-মাটি আদি উল্লেখযোগ্য।

পুৰুষ সংহতি ঃ

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ জীয়াৰী নাতিৰ ফালৰ পৰা 'প্ৰভুৰ জীউধৰা ডাল' মহাপুৰুষীয়া চাৰি সত্ৰ, পুৰুষানুক্ৰমে অহা আৰু গুৰু নাতি পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ, চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰৰ আজ্ঞাৰে প্ৰতিষ্ঠিত মূলটিৰ নাম পুৰুষ সংহতি। এই সংহতিৰ লোকসকলে দিয়া ব্যাখ্যা মতে মূল পুৰুষ নাৰায়ণেই এওঁলোকৰ প্ৰধান আৰু প্ৰথম উপাস্য দেৱতা, সেয়ে ইয়াক পুৰুষ সংহতি বোলা হয়। আনহাতে, আন এচামৰ মতে, শংকৰদেৱ গুৰুজনাৰ প্ৰৱৰ্তিত ধৰ্মৰ সকলো সংস্কাৰ ইয়াত অবিকলভাৱে অটুত আছে সেয়ে পুৰুষ সংহতি।

নিকা সংহতি ঃ

মথুৰাদাস বুঢ়া আতা, পদ্ম আতা, কেশৱ আতা আদিয়ে প্ৰতিষ্ঠা কৰা সত্ৰসমূহ হ'ল নিকা সংহতিৰ অন্তৰ্গত। কঠোৰ নীতি কাষ্ঠা, নিষ্কাম ভাৱ আৰু একশৰণৰ ওপৰত গভীৰভাৱে প্ৰাধান্য দিয়া হেতু এই শাখাটোক নিকা, নিত্য বা নিষ্ঠা সংহতি বুলি কোৱা হয়। এই সংহতিৰ অনুগামী সকলে দৈনন্দিন জীৱনত দেহ মনৰ

পৱিত্ৰতা ৰক্ষা কৰি চলাৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়ে। এই সংহতিত বামুণীয়া ক্ৰিয়া কৰ্মৰ প্ৰাধান্য নাই। নিকা সংহতিৰ অন্তৰ্গত সত্ৰসমূহৰ ভিতৰত ভোগপুৰ, কমলাবাৰী, মধুপুৰ, বৰপেটা আদি উল্লেখযোগ্য।

উপৰোক্ত চাৰিওটা সংহতিৰ পৰা গঢ় লোৱা সত্ৰসমূহত ক্ৰমান্বয়ে নানান ৰীতি নীতি, ক্ৰিয়া কলাপৰ সংযোজন ঘটিল। ইয়াৰ মাজতে কিছুমান সত্ৰই আহোম ৰাজত্বৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিলে। ফলস্বৰূপে এই সত্ৰসমূহত ৰাজকীয় ব্যৱস্থা সোমোৱাৰ লগতে ধনজন লাভ কৰি অভিজাত শ্ৰেণীত পৰিণত হ'ল। আনবোৰ সত্ৰই আকৌ ৰাজ অনুগ্ৰহৰ পৰা দূৰত থাকি মাথো সত্ৰৰ লগত জড়িত শিষ্যসকলৰ শ্ৰদ্ধা আৰু সমৰ্থনেৰে বৰ্তি থাকিল।

২.০৩ কাল সংহতিৰ সত্ৰৰ চমু অৱলোকন ঃ

কাল সংহতিৰ ধাৰাটো ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ পৰা বঢ়া বুলি কোৱা হয়। কামেশ্বৰ ভূঞাৰ পুত্ৰ গোপালদেৱ। মাধৱদেৱৰ তিৰোধনৰ সময়লৈকে গোপাল আতা ভৱানীপুৰতেই আছিল। পিছত তেওঁ ভৱানীপুৰ এৰি কালজাৰত সত্ৰ পাতে। ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ আজ্ঞা লৈ যি সমূহ সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা হ'ল সেই সমূহক কালজৰীয়া বোলা হয় আৰু সংহতি বা সংঘটি হিচাপে কাল সংহতিৰ সত্ৰ বোলা লয়।

কাল সংহতি গুৰু প্ৰাধান্যৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত হোৱা বাবে সংহতিক কাল সংহতি বোলে। আকৌ গুৰু ব্ৰহ্ম অভিন্ন ব্ৰহ্মৰ আন এটা নাম কালপুৰীয়া নাৰায়ণ। এই কালপুৰীয়া নামৰ পৰাই কালসংহতি হোৱা ইংগিত পোৱা যায়। আনহাতে কালঝাৰ গোপাল আতাৰ প্ৰচাৰ কেন্দ্ৰ হোৱা বা সংহতিৰ নাম কালঝাৰ হয়। ব্ৰহ্ম সংহতি আৰু পুৰুষ সংহতিয়ে মাধৱদেৱক গুৰুৰ স্থান নিদিয়ে। কাল সংহতিয়ে নিসা সংহতিৰ দৰে শ্ৰীমাধৱদেৱক গুৰুৰ মৰ্যাদা দিয়ে। কিন্তু কাল সংহতিয়ে শ্ৰীগোপালদেৱকো গুৰুৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰে। কাল সংহতিৰ সত্ৰসমূহত শংকৰদেৱ মাধৱদেৱ-গোপালদেৱক অভেদ্য ত্ৰিমূৰ্তি আখ্যা দিয়ে—শংকৰদেৱ ধৰ্মমূৰ্তি, মাধৱদেৱ পূৰ্ণমূৰ্তি আৰু গোপালদেৱ পৰিপূৰ্ণ মূৰ্তি বা পূৰ্ণবস্তু।

মধ্য আৰু উজনি অসমৰ এই বৃহৎ অঞ্চলৰ মৰাণ, ঘটক, কছাৰী, মিচিং, আহোম, চুতীয়া, কেওট, কৈৱৰ্ত আদি জনজাতীয় বা অজনজাতীয় লোকসকল আপাততঃ ভক্তিধৰ্মৰ গণ্ডীলৈ এই সত্ৰসমূহৰ জৰিয়তে আহিল। গোপাল আতাৰ পৰম্পৰাৰ গুৰু সকলে আহোম ৰাজ্যৰ পূৰ্বাঞ্চলত থকা নানা জাতি উপজাতিৰ মাজত প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাবলৈ যাওঁতে সেইসকলৰ কিছু উপাদান নিজ ধৰ্মত স্বীকাৰ কৰি ল'ব লগা হোৱাৰ বাবে সেই পৰম্পৰাৰ সত্ৰৰ লগত পুৰুষ সংহতি তথা অন্য সংহতিৰ সত্ৰৰ পাৰ্থক্য দেখা যায়।

কাল সংহতিৰ সত্ৰসমূহত গুৰু, দেৱ, নাম, ভকত এই চাৰিটা প্ৰতীকৰ ভিতৰত গুৰুৰ ওপৰতেই বেছি মহত্ব আৰোপ কৰা হয় বুলি কথিত আছে। ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰত পুৰুষোত্তম আৰু চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰৰ লগত গোপাল আতাৰ মতভেদ হৈছিল যদিও ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাই শ্ৰীমাধৱদেৱৰ পৰা ধৰ্ম বস্তু লৈছিল।

মাধৱদেৱৰ দিহামতেই গোপাল আতাই অসমৰ মধ্য বৰযদুমণি (হেঙুলীয়া), শ্ৰীৰাম বিপ্ৰ (আঁহতগুৰি), সৰু যদুমণি (গজৰা) সনাতন (নগৰীয়া), পুৰুষোত্তম (কাথপাৰ), নাৰায়ণ আতা (দহঘৰ), সন্ন্যাসী ৰামচন্দ্ৰ আতা (ইকৰাজান), বৰগুৰু কৃষ্ণ আতা, অনিৰুদ্ধদেৱ (মায়ামৰা), ৰাঘচন্দ্ৰ আতা (ঘৰামোচৰ), মুৰাৰি আতা (চৰাইবাহী), সনাতন (দলৈপো) আদিয়ে ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ আজ্ঞা ধৰি মধ্য আৰু উজনি অসমত গুৰু ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে সত্ৰ পাতিছিল। গোপালদেৱৰ পৃষ্ঠপোষকতা আৰু আজ্ঞানুসাৰে প্ৰতিষ্ঠিত হোৱা কাল সংহতিৰ সত্ৰ সমূহৰ এটা শাখা পিছলৈ বৈপ্লৱিক কাৰ্যত জড়িত হ'ব লগা হৈছিল। এই শাখাটো অনিৰুদ্ধদেৱৰ মায়ামৰা শাখা। 'গুৰু' প্ৰাধান্যৰ এই সংহতিৰ মায়ামৰীয়া শাখাত ভকত সকলে "মৰি যাওঁ মৰি যাওঁ গুৰু ঋণ শুজি যাওঁ" এই প্ৰতিজ্ঞা গ্ৰহণ কৰি হাতত অস্ত্ৰ লৈ ৰাজশক্তিৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিছিল।

কাল সংহতিৰ মুখ্য ধৰ্মাচাৰ্য হ'ল—বৰযদুমণি, সৰু যদুমণি, মুৰাৰি, নাৰায়ণ, সনাতন, পৰমানন্দ আৰু দলৈপো সনাতন। শিষ্য ভকতৰ আনুগত্য লভি কেইখনমান সত্ৰ অতি প্ৰভাৱশালী হৈ উঠিছিল। সত্ৰ শৃংখলাৰ মাজেৰে একগোট হৈ এনে একতাই ৰাজ শক্তিৰ বাবে বিপদৰ সংকেত দিছিল। সেই কাৰণে কাল সংহতিৰ দিহিং মূলৰ এচাম সত্ৰক ৰজাঘৰে আনচামৰ পৰা আঁতৰাই আনি ৰাজ অনুগ্ৰহ দান কৰিছিল। ফলস্বৰূপে একেটা সংহতিৰে মোৱামৰীয়া সত্ৰৰ ছত্ৰছাঁয়াত প্ৰজাই ৰাজদ্ৰোহৰ সূচনা কৰিছিল। এই বিদ্ৰোহেই মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহৰূপে অসম বুৰঞ্জীত এটি ক'লা অধ্যায়ৰ সূচনা কৰিছিল।

তৃতীয় অধ্যায়

৩.০০ মায়ামৰা সত্ৰৰ উৎপত্তি আৰু মোৱামৰীয়া পৰম্পৰা বিকাশ ঃ

মায়ামৰা সত্ৰ অসমৰ প্ৰাচীন আৰু বিশেষ ঐতিহাসিক গুৰুত্ব থকা সত্ৰ। এই সত্ৰ কাল সংহতিৰ অন্তৰ্গত আৰু ই মূলতঃ মৰাণ, মটক, কোচ, চুতীয়া, আহোম আদি জনগোষ্ঠীৰ মাজত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰু বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে। শংকৰদেৱৰ সম্বন্ধীয়া অনিৰুদ্ধদেৱে ষোল শতিকাৰ শেষৰ ফালে মায়ামৰা বা মোৱামৰীয়া সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে। মায়ামৰা সকলক মটক বোলা হয়। মটক জনগোষ্ঠীয়েই মায়ামৰাৰ মূল আছিল। 'এক মতৰ' হোৱা বাবেই এওঁলোকক মটক বোলা হৈছিল। এওঁলোকে ৰজাতকৈও নিজৰ গুৰুকহে সন্মান কৰিছিল।

প্ৰবাদ পোৱা যায় যে, গোপাল আতাই "মাধৱ গুৰুৱে দিলা মোক সেহি শাস্ত্ৰ। তুমি বিনে ই শাস্ত্ৰৰ আছে কোন পাত্ৰ।" বুলি মাধৱদেৱৰ পৰা পোৱা শাস্ত্ৰভাগি প্ৰিয় শিষ্য অনিৰুদ্ধৰ হাতত তুলি দিয়ে। লগতে উপদেশ দিয়ে—

মধুমতী মায়াৰ তুমি শিৰত চড়ি।
মৰ্দিয়া মায়াক থাকা ধৰ্মক আচৰি।।

গুৰুৰ আজ্ঞা শিৰতলৈ 'মায়াক মৰ্দন' অৰ্থাৎ ছেদ কৰি একশৰণ ভাগৱতী বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ হেতুকে এই ধৰ্মৰ অনুগামী সম্প্ৰদায়ক 'মায়ামৰা' বুলি কোৱা হয় বুলি বিশ্বাস।

আকৌ অন্য এক প্ৰবাদমতে মোৱামৰীয়া বা মায়ামৰা শব্দটো উৎপত্তি হৈছিল মাজুলীৰ এখন বিলৰ পৰা। মোৱামাৰী বিলৰ পাৰতে অনিৰুদ্ধদেৱে এই সত্ৰ পাতিছিল বাবে এই সত্ৰক মোৱামৰীয়া সত্ৰ বোলা হয়। এই বিলত মোৱা মাছ উভৈনদী আছিল।

আন এটি প্ৰবাদ মতে শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধ দেৱ এজন সাত্বিক সিদ্ধ পুৰুষ আছিল আৰু পৃথিৱীৰ কোনো মায়ামোহে তেওঁক আকৃষ্ট কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা নাছিল। এই শিক্ষাকে তেওঁ তেওঁৰ শিষ্যসকলকো দিছিল। মায়াৰ পৰা মুক্ত বাবেই তেওঁ প্ৰতিষ্ঠা কৰা সত্ৰক 'মায়ামৰা' আৰু তেওঁৰ শিষ্যসকলক 'মোৱামৰীয়া' বুলি অভিহিত কৰা হয়।

অন্য এক কিংবদন্তী অনুসৰি আহোম ৰজা চুকামফা বা খোৰাৰজাই এবাৰ অনিৰুদ্ধদেৱক ৰাজসভালৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি এটা কলহৰ ভিতৰত এখন গামোচা ৰাখি তাৰ ভিতৰত কি আছে বুলি প্ৰশ্ন কৰাত অনিৰুদ্ধদেৱে কালসৰ্প আছে বুলি উত্তৰ দিলে। এই কথা শুনি সকলোৱে হাঁহিছিল। তেতিয়া অনিৰুদ্ধদেৱে কলহৰ মুখ খুলি চাবলৈ কয়। মুখ খোলাত সঁচাকৈয়ে কিচকিচিয়া ক'লা এডাল সাপে ফণামেলি বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। ৰজা আৰু সভাসদ সকলে তাকে দেখি ভয় খোৱাত অনিৰুদ্ধদেৱে কলহত হাত দি কালসৰ্প নোহোৱা কৰে। এই ঘটনাৰ পিছৰ পৰা তেওঁক মায়া মাৰিব পৰা মায়ামৰা গুৰু হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হয় আৰু তেওঁৰ শিষ্যসকলক মায়ামৰা বুলি অভিহিত কৰা হয়।

মায়ামৰা সত্ৰত অধিকাৰৰ মত অনুসৰি আকৌ প্ৰকৃততে মোৰামৰা 'মায়ামৰা'ৰ অপভ্ৰংশহে। তেওঁলোকৰ মতে অনিৰুদ্ধদেৱ এজন সিদ্ধ পুৰুষ।

৩.০১ মায়ামৰা সমাজৰ খেল বা বিভাগ ঃ

মায়ামৰা সমাজ বহুতো খেলত বিভক্ত। একে খেলৰ মাজত বিবাহ নিষিদ্ধ। এনে খেলৰ উদাহৰণ হ'ল—

দহোতীয়া,
টেঙাপনীয়া,
নামচিঙিয়া,
হাতীমুৰীয়া
তেলেপীয়া
নাওশলীয়া
বাঁহগৰীয়া
দাইচলীয়া
চুতীয়া,
লফাই চুতীয়া
হিন্দু চুতীয়া
বাৰীচোৰা
দেউৰী চুতীয়া
ৰংচলীয়া
বৰমেলেঙীয়া
সৰু মেলেঙীয়া
মাজু মেলেঙীয়া
ঘৰসেৰীয়া
শনিপতিয়া
পানীখোৰা,
শগুন মৰীয়া
ফেনীয়া

বাৰীঘৰীয়া

এঠাঘৰীয়া

বহতীয়া

চমুৰা

ডাউকী

খআৰখৰীয়া,

ৰাইডঙীয়া

কাড়ীচেতিয়া

কপৌচেতিয়া

গৰীয়া

বুৰুক চুতীয়া

শালিকী চেতিয়া

দাইচলীয়া

শিলিখা ঘটীয়া

ৰংযুগমীয়া,

দিহিঙীয়া

কছাৰী গঞা

চকৰী গঞা

মুদৈ গঞা

আহোম বুঢ়া-গঞা

টেকেলী গঞা

জেঙনী গঞা

মাজুলী গঞা

চাচনী গঞা

গোৱাল গঞা

ছিচা গঞা

গোবৰ গঞা

হলৌ খোৱা গঞা

কুকুৰখোৱা

জাই কুকুৰখোৱা

মানখোৱা

মানুহখোৱা বাহগঞা

কোমোৰা গঞা

ধেকেৰী গঞা

খাটোৱাল

শ্ৰেণীয়া

ঘাটোৱাল

তুহভাৰী খাটোৱাল

নালেকুৱা খাটোৱাল

মৌপিয়া খাটোৱাল

ডিমৰুগুটীয়া খাটোৱাল

টকৌবাৰী খাটোৱাল

চহিলা নেওগ

থিয়যোগী

বৰগোহাঁই চাউৰক

ডেকা মৰাণ

ঘৰবন্দী ঘৰ

জাঠিধৰা

ধনুসজা

কোঁচ

ধুন্দ

খনিকৰ

মিৰি

সৰু ঘৰবন্দী

হালবন্দী

বিচাধৰা

অগ্নীঘৰৰ

খেল

পোৱালি তিঙিৰী

ফেনিয়া

গিৰিকা বৰা

বেতমেল

চিংফৌ

চমঘতী

দেওধাই

চীলাঘৰ

দোলৰখীয়া খেল

শেনছোৱা বৰুৱা

সৌকাধৰা চাওদাং

পুৰণি মাউত

গাহৰি পুহিয়া

ভঁড়াল তলীয়া

লাহন

গোবৰ কছাৰী

ফুকনৰ খেল

দুলিয়া চমাৰু

বেঙেনা ধৰা

ডিব্ৰুৱাল

বৈৰাগী বুঢ়াৰ পৰিয়াল

সূৰ্যবংশী

হাইমৰা দাইশাল

আৰনধৰা

আহোম বুঢ়া ইত্যাদি।

৩.০২ পৰম্পৰাগত সাজপাৰ ঃ

মায়ামৰা সকলৰ পৰম্পৰাগত সাজপাৰ সাধাৰণতে ঠাই ভিন্ন হোৱাটো স্বাভাৱিক। মায়ামৰা সমাজৰ পুৰুষসকলে চেলেং চাদৰ, চুৰীয়া আৰু মুগা বৰণৰ ফুল থকা বগা গামোচা, বনিয়ন আদি পৰিধান কৰে। মহিলা সকলে মূৰত এখন গামোচা আৰু বুকুত মেখেলা, কঁকালত কঁকালবন্ধা বা কঁকালমৰা আৰু পাৰকানী কাপোৰ (সাধাৰণ চাদৰ) পৰিধান কৰে।

৩.০৩ নৃত্য আৰু কলা ঃ

মায়ামৰা সম্প্ৰদায়ত প্ৰচলিত ভগৱানৰ গুণানুকীৰ্তনক গায়ন বায়ন বুলি কোৱা হয়। সাধাৰণতে সত্ৰ অনুসাৰে এই সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকলৰ মাজত গায়ন বায়নৰ ৰীতি পৃথক। এই সম্প্ৰদায়ৰ গায়ন বায়নত মুঠ আঠখন তাল আৰু দুখন উপতাল প্ৰচলন হয় বুলি জানিব পৰা যায়। ইয়াৰে তালসমূহ হৈছে — জৌতি, পৰিতাল, ৰূপগঞ্জল, ৰূপক আঠতাল, চাৰিমানি আৰু বিষম তাল। উপতাল দুখন হৈছে উলতা বিষম আৰু উলতা বৰবিষম। প্ৰতিখন তালৰ মাত্ৰা সুকীয়া।

৩.০৪ শৰণ পদ্ধতি ঃ

শৰণ হৈছে কায় মনো বাক্যে ঈশ্বৰ বা গুৰুৰ ওচৰত আত্মসমৰ্পণ। অনিৰুদ্ধদেৱৰ দ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত মায়ামৰা সত্ৰ আৰু সমাজৰ শৰণ পদ্ধতি গভীৰ আধ্যাত্মিকতা ভাৱে বিৰাজমান। এই শৰণত পিতৃ প্ৰদত্ত নামৰ পৰিৱৰ্তে ভগৱানৰ অনেক নামৰ এটা নাম প্ৰদান কৰা হয়। সত্ৰত গুৰু বা গোসাঁইয়ে শৰণ লোৱাৰ দিন তাৰিখ ঠিক কৰাৰ পিছত গাঁৱলৈ খবৰ পঠোৱা হয় আৰু সেই নিৰ্বাচিত দিনতে গাঁৱৰ পুৰুষ মহিলাই গুৰু গৃহলৈ শৰণ ল'বলৈ যায়।

মায়ামৰা সত্ৰ সমূহৰ ভিতৰত যিকোনো এখন সত্ৰত শৰণ ল'লেই ধৰ্মীয় সমাজভুক্ত হ'ব পাৰি। এইয়া পৰম্পৰা। মায়ামৰা সমাজভুক্ত হ'বলৈ সকলো জাতি জনগোষ্ঠীৰ বাবেই সত্ৰৰ দুৱাৰ মুক্ত। এনে কাৰণৰ বাবেই মায়ামৰা সমাজখন একাধিক জাতি জনজাতিৰ এখন সন্মিলিত সমাজ। ধৰ্মীয়ভাৱে জনগোষ্ঠী সমূহে সমাজভুক্ত হ'লেও নিজা এখন সুকীয়া সমাজ থাকে। য'ত তেওঁলোকে পৰম্পৰাগত নীতি সমূহ পালন কৰি আহে। মটৰ আৰু মৰাণ জনগোষ্ঠীৰ বাহিৰে অন্য জনগোষ্ঠীৰ সকলোৱে মায়ামৰা শিষ্য নহয়।

এক নিৰ্দিষ্ট বয়সত মায়ামৰা সত্ৰ সমূহত শৰণ দিয়াৰ নিয়ম আছে। সত্ৰ সমূহত শৰণ ল'বলৈ উপযুক্ত বয়সৰ পুৰুষ নাৰী সকলে এখন সভা পাতি গাঁৱৰ মুখ্য গাঁওবুঢ়াজনৰ হতুৱাই সত্ৰাধিকাৰক অৱগত কৰাই আৰু সত্ৰাধিকাৰে সকলো সুবিধা অনুযায়ী শৰণৰ কাৰণে এটা শুভদিন ধাৰ্য কৰে। শৰণ একাধিক ব্যক্তিক একেলগে দিয়া হয়। প্ৰতিগৰাকী শৰণ প্ৰাৰ্থী আগদিনাৰ পৰাই উপবাসে থকাৰ নিয়ম আছে। শৰণৰ নিৰ্দিষ্ট দিনটোত

ব্ৰহ্মপুৰাতেই পিতৃ মাতৃ আৰু জ্যেষ্ঠজনক সেৱা জনাই পুৰুষসকলে দাড়ী আৰু চুলি মুন্দন কৰি স্নান কৰি কেৱল আঠুৰ মূৰত এখন বগা খাৰ কঢ়া বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি উদং গাৰে শৰণ ল'বৰ বাবে শাৰীপাতি ঠিয় হ'ব লাগে। মহিলাসকলে চুলি চুটিকৈ কাটিব নালাগে আৰু বুকুত ভৰিৰ সৰু গাঠি ঢকাকৈ এখন মেখেলা পৰিধান কৰিব লাগে। আৰু তেওঁলোকে এখন ছয় ফুটীয়া কাপোৰেৰে সমগ্ৰ শৰীৰ ঢাকি সত্ৰত উপস্থিত হ'ব লাগে। সত্ৰৰ ওচৰত গাঁও হ'লে সত্ৰতেই শৰণ দিয়ে আৰু দুৰণিবতিয়া গাঁও হ'লে সত্ৰাধিকাৰ নিজে গৈ শৰণ দিয়ে। সত্ৰত শৰণ ল'বলৈ থিয় হৈ থকা শাৰীবোৰ জেষ্ঠানুক্ৰমে পতা হয়। আৰু সেই উদ্দেশ্যেৰেই এজন বৰককাই নিৰ্বাচন কৰা হয় আৰু একেবাৰে শেষৰ জনক কোৱা হয় সৰু ভাই। সৰু ভাইজনে শৰণ লোৱাৰ যাৱতীয় খৰচ পাচি বিশেষ কৰিব নালাগে। বৰককাইজনে পৰৱৰ্তী সময়ত শৰণীয়া সদস্যসকলৰ পৰা বিশেষ সন্মানো পায়। একেলগে শৰণ লোৱা সকলে পৰস্পৰে পৰস্পৰক কুটুম শব্দৰে মতাৰ নিয়ম আছে। শৰণ ল'বলৈ প্ৰতি গৰাকী শিষ্যৰ বাবে আশী খিলা ভাল আগ থকা পাণ এখিলা আগলি থুলি কলপাতত এটি বিশেষ পদ্ধতিৰে টোপোলা প্ৰস্তুত কৰি নিৰ্দিষ্ট আকৃতিত বন্ধাৰ নিয়ম আছে। এই টোপোলা শেৰণ টোপোলা। সত্ৰৰ খাটনিয়াৰে শাৰি পাতি ঠিয় হৈ থকা শৰণীয়া সকলৰ হাতত গুৰুৰ আজ্ঞা অনুসৰি সেই টোপোলা তুলি দিয়ে। এই শৰণৰ টোপোলা হাতত ধৰিয়ে প্ৰতি গৰাকী শৰণীয়াই পানীত তিনিবাৰ বুৰ মাৰিব লাগে। পানীৰ পৰা আহি শাৰী শাৰীকৈ নামঘৰত তিতা গাৰেই গুৰুৰ ওচৰত সাষ্টাংগে প্ৰণাম কৰি শৰণৰ টোপোলা আগবঢ়াই শৰণ ভিক্ষা মাগিব লাগে। এই কাৰ্যক পাণ শোধোৱা বুলি পৰম্পৰাগত ভাৱে কোৱা হয়। এই সময়ত গুৰুৱে কৰণীয় আৰু পালনীয় আচাৰ নীতি সম্পৰ্কে শিষ্যক উপদেশ দি দীক্ষা দিয়াৰ লগতে প্ৰতিগৰাকী শৰণীয়াৰ প্ৰকৃত নামৰ প্ৰথম আখৰটো ৰাখি বিষ্ণুৰ সহস্ৰ নামৰ একোটা নাম প্ৰদান কৰে। মহিলাসকলেও আশীখিলা পাণ আগলি ঠুৰিয়া কলপাতত বান্ধি নামঘৰত সত্ৰাধিকাৰক গুৰু মানি সেৱা কৰে। গুৰুৱে যথোচিত সাংসাৰিক কৃতকৰ্মৰ সম্পৰ্কে উপদেশ দান কৰে এই সময়তেই। মহিলাই পুখুৰী নাইবা জলাশয়ত গা ধব নালাগে। শৰণ লোৱাৰ স্থানৰ কাষতে গা ধোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰি দিয়া হয়। শৰণ লোৱা পোন্ধৰ দিন বা এমাহৰ পিছত কেইবাখনো গাঁৱৰ ৰাইজক নিমন্ত্ৰণ কৰি নাম জাননী পতা হয়। শৰণীয়াসকলে পৰস্পৰে পৰস্পৰক গুৰুৱে দিয়া নামধৰি মতাৰ নিয়ম আছে। শৰণৰ শাৰীৰ সোঁফালে আৰু বাওঁফালে থকা ব্যক্তি গৰাকীক 'আতা কুটুম' বুলি কোৱা হয়। শৰণ লোৱা দুজন ভকতৰ মাজত দ্বন্দ্ব হোৱাটো গুৰুত্বৰ অপৰাধ, এনে অপৰাধক 'নামঘাতি' বুলি কোৱা হয়। এনেকৈয়ে পৰম্পৰাগতভাৱে কিছু কথা মায়ামৰা সমাজত চলি আহিছে। এনে অপৰাধ কৰিলে অপৰাধৰ পৰা মুক্তি পাবলৈ 'উদ্ধাৰণি সবাহ' পাতিব লাগে। এই সবাহত শৰাই তামোল পাণ আগবঢ়াই অৰিহণা দি ভকতক সেৱা কৰি দোষৰ প্ৰায়চিত্ত কৰিব লাগে। নহ'লে গোসাঁই ঘৰলৈ গৈ সেৱা কৰি ইয়াৰ পৰা উদ্ধাৰ পাব পাৰি। শৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰে ধৰ্মীয় সমাজভুক্ত সকলেহে মায়ামৰা সমাজত যথোচিত স্থান লাভ কৰিব পাৰে। পিতৃ মাতৃয়ে শৰণ ভজন লৈ মায়ামৰা ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰি এই সমাজৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'লেও পুত্ৰই যদি শৰণ নলয় তেতিয়াহ'লে মটক

সমাজত নিয়ম আছে আৰু এই নিয়ম অনুসৰি বিয়া বাৰু কৰোৱাৰ পিছতহে শৰণ লোৱাৰ নিয়ম। শৰণ লোৱাৰ পিছত প্ৰতি গৰাকী লোকেই সমাজ পৰিচালনাৰ আনুষ্ঠানিক সদস্য হৈ পৰে আৰু এইয়াই হৈছে মায়ামৰা সমাজৰ শৰণৰ উন্নতম নিয়ম আৰু পৰম্পৰা। যি পৰম্পৰা অতীজৰে পৰাই চলি আহিছে। নামজাননী বা নামঘতা সবাহ অনুষ্ঠিত হৈ যোৱাৰ পিছত শৰণাৰ্থী সকলে গুৰুগৃহলৈ এখন পঞ্চামৃত ভাৰ নিব লাগে। এই ভাৰখনক 'ঘৰ উঠা ভাৰ' বুলি কোৱা হয়। এনেদৰেই মায়ামৰা সমাজত শৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া চলি আহিছে।

৩.০৫ অনিৰুদ্ধদেৱৰ কৃতি ঃ

গীত ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত মায়ামৰা সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠাপক শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱ, তেৰাৰ নাতি শ্ৰীশ্ৰীহৰিৰাম আৰু শ্ৰীশ্ৰীনিত্যানন্দদেৱ তিনিওজনে একোখনকৈ তিনিখন গীতৰ পুথি ৰচনা কৰিছিল। আজিও শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱে ১৮২ জনা গীত (যুটীয়া ৰাগসহ) মুঠ ৩৫ টা ৰাগ-ৰাগিনীত, শ্ৰীশ্ৰীহৰিৰামদেৱে সেইদৰে ১৬৬ জনা গীত ৩৯ টা ৰাগত আৰু শ্ৰীশ্ৰীনিত্যানন্দদেৱেও ১৬১ জনা গীত মুঠ ৩৩ টা ৰাগ ৰাগিনীত বান্ধি থৈ গৈছে। কোন গীত কোন সময়ত গাব লাগে তাৰ এটা নিৰ্দিষ্ট ধৰাবন্ধা নীতি শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ দিনৰপৰাই চলি আহিছে। যেনে - পুৱাবেলা - অহিৰ, শ্যাম, কৌ, ললিত, কল্যাণ, পুৰ্ব্বী, প্ৰভৃতি। দুপৰৰ পৰা তিনিপৰলৈ গৌৰী, ভাটীয়ালী, বসন্ত, গান্ধাৰ, শ্ৰী, ধনশ্ৰী, বড়াৰী, মাহুৰ আদি। কোনো কোনো সত্ৰত গৌড়ী, কেদাৰ আদি কেইটামান ৰাগ সন্ধ্যাহে গোৱা দেখা যায়।

সন্ধ্যা বেলা - আশোৱাৰী, বেলোৱাৰ, সাৰেঙ্গ, চালেঙ্গী প্ৰভৃতি।

ৰাতি প্ৰথম ভাগত - সুহাই, সিন্ধুৰা, কানাড়া, মল্লাৰ প্ৰভৃতি।

ৰাতি দ্বিতীয় ভাগত - মধ্যালী, ভূপালী, কামোদ আদি ৰাগৰ গীত গায়।

তাৰ সম্বন্ধে কোনো কোনো পুথিত ১৬ খন পোৱা যায়। কিন্তু মায়ামৰীয়া সমাজত তাৰে ৮ খন তাল ব্যৱহাৰ কৰে। সেইবিলাক হ'ল—

১) একতালি

২) জ্যোতি বা জেউতি

৩) আৰ বিষম

৪) পুৰ বিষম

৫) বৰ বিষম

৬) আচতোলা

৭) ৰূপক

৮) ৰূপ গুজৰ।

উল্লেখযোগ্য যে মায়ামৰা সম্প্ৰদায়ৰ সকলো সত্ৰতে গীতসমূহ উচ্চাঙ্গ কীৰ্ত্তন হিচাপে গোৱা হয়। যদিও ৰাগ আৰু তালসমূহৰ স্বৰলিপি নিৰন্ধিত পুথিৰ অভাৱত ওঝাভেদে সুৰৰ প্ৰভেদ নথকা নহয়। সেয়ে ওঝা সকলে গীতৰ পাঠ দিওঁতে মুখে মুখে চলি অহা ৰীতি অৱলম্বন কৰোতে কোনো কোনো গীতৰ শব্দ অপভ্ৰংশ হোৱা হেতুকে গুৰু সকলে যিবিলাক তত্বপূৰ্ণ গীত ৰচনা কৰিছিল, তাৰ অৰ্থকে বিসঙ্গতি কৰি তোলা দেখা যায়। শ্ৰীযুত বাপচন্দ্ৰ মহন্ত বাপে 'বৰগীত' নামৰ শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ ৰচিত বৰগীত সমূহৰ ভাঙনিপুথিত লিখিছে—'গীত', 'বন্ধন'ৰ বা 'মেলান'ৰ যি হিচাপেই পোৱা নহওক, তাৰ এটা উদ্দেশ্য থাকিব লাগিব। সেইবাবে যি গীত যি সময়ত আৰু যি উদ্দেশ্যত পোৱা হয়, সেইটো নিৰ্দ্দিষ্ট পৰিব লাগিব।

প্ৰবাদ আছে যে যেতিয়া মৰতত কোনোজনে এটি বৰগীত বা গীত গায়, তেতিয়া স্বৰ্গত অপেশ্বৰীসকলে তাৰ তালে তালে নৃত্য কৰে। অশুদ্ধ ৰাগ, অশুদ্ধ উচ্চাৰণ আৰু বিশৃঙ্খলিত তালত গীত গালে অপেশ্বৰীসকলৰ নৃত্যত যতি পৰে আৰু তেতিয়া গায়কৰ প্ৰতি ৰোষান্বিত হৈ শাপ দিয়ে। সেয়ে গীত গালে গীতৰ সকলো অংগই মাৰ্জিত হোৱা নিতান্তই প্ৰয়োজন।

শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ দ্বাৰা বিৰচিত কেইটিমান গীত দাঙি ধৰা হ'ল—

গীত

ৰাগ - কল্যাণ

হৰি পদ সেৱহোঁ মন ভাই।

বেদ বচন শুনি কৃষ্ণ চৰণ বিনে

নাই নাই তৰণ উপায়।। ধ্ৰুং

নাৰদ প্ৰহ্লাদ বলি মুখ্য কৰি

ভজতো হৰিক চৰণা।

হেন হৰি চৰণে কেৱল শৰণ বিনে

নাই নাই ভৱ ভয় তৰণা।।১

হৰিকো নাম গুণ গাৱত নিপুণ

ওহি পৰম তত্ত্ব জানি।

মহা মূঢ়মতি হুয়া কহে অনিৰুদ্ধে যদি

গোপালৰ চৰণে প্ৰমাণি।। ২

ৰাগ - ধনশ্ৰী

ৰে মন ৰাম নামে কৰ আশ।

কলিকো পৰম কলি ধৰম হৰিৰ নাম

জানি কেৰে নকৰ ভাৰসা।।ধ্ৰুং

কলিকো পৰম কৰি সমস্তে পেলালে ডলি

নাম মাত্ৰ ৰৈল অৱশেষ।

নিৰপেক্ষ হৰি নাম সাপেক্ষ কৰিয়া কহোঁ

কেনে ধৰো ধৰমৰ বেশ।।১

ভাগৱত শাস্ত্ৰে কহে স্বতন্ত্ৰে পাতেক দহে

দেখিয়ো জলৰ যেন নয়।

বস্তুৰ লগতো সাধে স্বতন্ত্ৰেও সাধে কাৰ্য্য

হৰি নাম জানিবা তেহুয়।।২

হৰিকো নাম কৰ্ম্ম ভকতি সুগম

পৰম মুকুতি কৰে ৰতি।

বাল্মিকী অজামিল অভ্যাসতে নিস্তৰিল

সাক্ষাতৰ কি কৈবো সম্প্ৰতি।।৩

শাস্ত্ৰ আচাৰ্য্যৰ নয় নুবুজিয়া সংশয়

কৰস অধম পাপী মন।

মহা মূঢ়মতি হুয়া কহয় অনিৰুদ্ধে

গতি মোৰ নন্দৰ নন্দন।৪

ৰাগ -ভাটিয়ালী

মোকে ইবাৰ কৰুণা কৰা নাৰায়ণ

চৰণে শৰণ লৈলো।

শৱ তুল্য দেহে আত্মা বুদ্ধি কৰি

তোমাত বিমুখ ভৈলো।। ধ্ৰুং

দেহৰ ভৰণ পালনৰ অৰ্থে

সদায়ে কৰোহো ৰতি।

আত্মাত বিমুখ পৰত সমুখ
হুয়া ফুৰো মন্দমতি।।১
তুমি প্ৰিয়তম্ সুখৰ সাগৰ
দেৱৰো পৰম দেৱ।
তোমাত নভজি আপদত মজি
জড়তেসে কৰো সেৱ।।২
ব্ৰহ্মলোক আদি কৰিয়া অবিদ্যা
মায়ায়ে আছয় সাজি।
বিদ্যা আদি কৰি হ্লাদিনী পৰ্য্যন্তে
তোমাৰ বিনোদ ৰাজি।।৩
এৰে কৃপাময় তোমাৰ একান্ত
ভকতত হৌক ৰতি।
কহয় মুগুধ জানি অনিৰুদ্ধ
গোপালত কৰি নতি।।৪

ৰাগ - বড়াৰী

শুন মন ভাই,
অসম্ভাৱনাত পৰি মৰ কাতিলাই।

চতুর্থ অধ্যায়

৪.০০ মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্ধন ঃ এটি বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন ঃ

মৃদংগীয়া গায়ন গোৱাৰ সময়ত গাঁওবুঢ়া সকল সমাজৰ মুখিয়াৰ ব্যক্তিসকল বহি থাকে। তেওঁলোকলৈ সেৱা জনাই গায়ন আৰম্ভ কৰে। প্ৰথমত মূল বায়ন থাকে তেওঁৰ সমপৰ্যায়ত গায়ন থাকে। তেওঁলোকৰ পিছতে পালী বায়ন গায়ন সকল থাকে। গায়ন জোৰাৰ আৰম্ভণিকে গাঁওবুঢ়া বৰবৰুৱা সকললৈ সেয়া জনাই গায়নে কয় "মহাপুৰুষত শৰণ, মহাপুৰুষত নিজ ভক্তৰ দুখানি চৰণত শৰণ। অ' মোৰ পৰম দেৱৰ দেৱতা সৱ আমি সকলোৱে আৰু তাল কাপোৰ লোৱা হৈছে আৰু গীতৰ বাতৰিহে জনোৱা হৈছে।" এই বুলি সেৱা ধৰে। তাৰ পিছতে গাঁওবুঢ়াসকলে গায়ন বায়ন সকলক আজ্ঞা দিয়ে যে—"আপোনালোকক আমি এজন আহাচাৰি এজন গীত ধৰিবলৈ দিয়া হৈছে আৰু সকলোৱে মিলি গীত ধৰক।" তাৰ পিছতে এটি ৰাগেৰে গীতৰ আৰম্ভণি কৰে। এই ৰাগ নিৰ্দিষ্ট গীত অনুসৰি দিয়া হয়। গীত ভেদে ৰাগ বেলেগ বেলেগ হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে যদি মাহুৰ ৰাগৰ গীত পৰে তেতিয়া প্ৰথমে মাহুৰ ৰাগ দি লয়। "য়া ... ও... ই .... অ' ... হে ... ও ... য়া ... হা ... আ ..." এই ধৰণেৰে উচ্চাৰণ কৰি এই ৰাগ দিয়ে। ৰাগ দি যাওঁতে গায়নে তালযোৰ ঘঁহাই ঘঁহাই চোচৰাই এক বিশেষ কাইদাৰে বজাই যায়। গায়নে যেতিয়া ৰাগৰ "কৃষ্ণ গুণ গায়া হৰি ৰাম অ" এই অংশ টানিব তেতিয়া পালি সকলে সহযোগ কৰে এই ধৰণে ই... অ'... হ'... ইয়ে। ইয়াৰ পিছতে জোৰণি ঘাট বজাই। জোৰণি ঘাটৰ লগতে আৰু তিনিটা ঘাটেৰে মুঠ চাৰিটা ঘাট বজায়। তাৰ পিছত গীত আৰম্ভ কৰে। গীতৰ লগত বিভিন্ন তাল পৰিৱেশন কৰে। থিয় হৈ যেতিয়া পৰিৱেশন কৰে তাত নিৰ্দিষ্ট 'খোজ' (ভৰিমান) দিয়ে। অৱশ্যে ইয়াৰ কোনো নাম পোৱা হোৱা নাই। "ধেৰখে তিন দা তিন তাওঁ তাওঁ তাওঁ তাওঁ ধেৰ খে তিন..." এই ধৰণে এই চাপৰ আৰম্ভ হয়।

৪.০১ মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ ঃ

সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ অন্যতম গুৰুত্বপূৰ্ণ অংগ হিচাপে পৰিচয় বহন কৰা কাল সংহতি মায়ামৰা শাখাৰ গায়ন বায়নৰ শৈলীৰ আছে পৃথক তথা অনন্য আৱেদন। মৃদংগৰ বোল বিলাকৰ বিশেষ ছন্দোময়ী আকৰ্ষণ পৰিলক্ষিত হয়। তদুপৰি ইয়াৰ বোল বিলাক আকৰ্ষণীয় আৰু সৰল। এই বোলসমূহ বা মৃদংগৰ তাল সমূহৰ প্ৰচলন খোলৰ তুলনাত কমকৈ হোৱা দেখা যায়। সেইয়েহে বিজ্ঞানসন্মতভাৱে লোক জ্ঞাতাৰ্থে সৰ্বজন সমাদৃত হোৱাকৈ উপস্থাপন কৰাটো অত্যন্ত প্ৰয়োজনীয় হৈ পৰিছে। সাম্প্ৰতিক সময়ৰ সৈতে খাপ নোখোৱাকৈ থাকিলে এইবোৰ হেৰাই যোৱাৰ উপক্ৰম হ'ব পাৰে। তাৰেই ওপৰত ভিত্তি কৰি বিজ্ঞান সন্মত পদ্ধতিৰে মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ কেইখনিমান গুৰুত্বপূৰ্ণ বোল তথা তালৰ তাললিপি কৰি সংৰক্ষণ-সংবৰ্ধনৰ প্ৰয়াস কৰি তলত দেখুওৱা হ'ল।

৪.০১.০১ মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ বাজনাৰ সংবৰ্ধিত ৰূপ ঃ

গুৰুঘাট হৈছে বিশেষ মৰ্যাদাপূৰ্ণ বোলৰ সমষ্টি। যাৰ প্ৰতি মোৱামৰীয়া সমাজৰ আছে অত্যন্ত শ্ৰদ্ধা আৰু সমাদৰ। ভক্তি তথা উপাসনাৰ অংগ হিচাপে এই গুৰুঘাট নামঘৰত পৰিৱেশন কৰাটো অনিবাৰ্য। মোৱামৰিয়া সমাজত গুৰু ঘাটৰ বাজনা মূলতঃ তিনিটা ভাগত দেখা যায়—

(ক)	তাক ×	তিনি	|	ঘেদি ০	তাঘে
	দিন ২	তিঘেন	|	দাও ০	SS
	খেত	তিনি	|	খেদি	তাঘে
	দিন	তিঘেন	|	দাS	SS
	তিনি	তিঘেন	|	দাও	খিতি
	খেত	তিঘেন	|	দাও	SS
	খেৰ	খেতা	|	ঘেৰ	দিন
	দাও	খিতি	|	তাঘে	তিন
	দাও	খিতি	|	তাঘে	তিন
	খেৰ	খেতা	|	ঘেৰ	দিন
	দাও	খিতি	|	তাঘে	তিন
	দাও	দিদাও	|	Sদ্দি	দ্দাও
	ঘেলা	ঙনি	|	দাও	দাও
	তিন		|		

(খ)	খেচ ×	তিঘেন	দাও	SS
	খেচ	তিঘেন	দাও	SS
	খেচ	তিS	কি	ঘেন
	দাও	SS	SS	SS
			(ধিন দাও)	

মোৱামৰীয়া সত্ৰত ব্যৱহৃত এখনি তাল হ'ল গঞ্জল তাল। ইয়াক পোহ তাল বুলিও জনা যায়। এই তালখনি পুৱা আৰু মধ্যাহ্নৰ মাজৰ সময়ছোৱাত পৰিৱেশন কৰা হয়। উল্লেখযোগ্য যে গঞ্জল তালখনৰ পৰিৱেশনত বিশেষ নীতি আছে। এই তালখনি আৰম্ভণিতে ওজা জনে বজাই দিয়ে বা সৰ্বপ্ৰথমে ওজা বায়নজনে

সকলোৰে জ্ঞাতাৰ্থে তালখনৰ পৰিৱেশন আৰম্ভ কৰে।

গঞ্জল বা পোহ তালখনৰ তাললিপি প্ৰস্তুত কৰি দেখুওৱা হ'ল—

ওজা	ধেৰ	খিতি	|	ধেৰ	খিতি
	×			০	
	ধেৰ	দিন	|	দিতি	খেতি
	×			০	
	তাও	Sথি	|	তাও	Sথি
	৩			০	
	তাও	খেদি	|	তাক	SS
	×			০	
পালি	তিন	খেতি	|	তিন	খেতি
	তিন	ধেৰ	|	থিক	না
	খেদি	নাও	|	খেদি	নাও
	খেদি	নাও	|	খেদি	নাও
	তাঘেৰ	Sঘে	|	দি	তাঘেৰ
	Sঘে	দি	|	ধেৰ	দিন
	খিতি	খিতি	|	খিতি	তিঘে
	দিতি	খিতি	|	খেদি	তিঘে
	নাও	থিত	|	ধেৰ	SS

উল্লেখযোগ্য যে উক্ত তালখন ১৬ মাত্ৰাৰ এখন তাল। এই তালখনৰ ওপৰত উল্লেখিত প্ৰথম অংশ ওজাই পৰিৱেশন কৰাৰ পিছত পুনৰ পালিয়ে তাক দোহাৰি বজোৱাৰ নিয়ম আছে। এই অংশক আমি তালখনৰ গা-মান বা মূল তাল হিচাপে গণনা কৰিব পাৰো। পৰম্পৰাগত ভাৱে মৃদংগৰ এই বাজনাৰ সৈতে যেতিয়া তাল সংগত কৰা হয় তেতিয়া তালত চমক দিয়াৰ দৰে চোচৰাই চোচৰাই ধাতুৰ তালজোৰ বজোৱা হয়। যাৰ ফলত ইয়াৰ তালি খালিৰ হিচাব ৰখাত অসুবিধাৰ সন্মুখিন হোৱা দেখা যায়। ১৬ মাত্ৰাৰ এই তালখনৰ বিজ্ঞান সন্মত বিশ্লেষণ কৰিলে ৮ টা বিভাগ পোৱা যায়। ইয়াৰে প্ৰথম তৃতীয় পঞ্চম ষষ্ঠ আৰু সপ্তম বিভাগত ক্ৰমে প্ৰথম তালি, দ্বিতীয় তালি, তৃতীয় তালি, চতুৰ্থ তালি, পঞ্চম তালি গণ্য কৰিব পৰা যায় আৰু দ্বিতীয় চতুৰ্থ আৰু অষ্টম বিভাগত খালিৰ হিচাপ ৰাখিব পৰা যায়। উল্লেখনিয় যে আঠোটা বিভাগৰে প্ৰত্যেকটো বিভাগত দুটাকৈ মাত্ৰা অৰ্ন্তনিহিত হৈ আছে। গতিকে উক্ত তালৰ নিৰ্দেষাত্মক প্ৰতিৰোগ তলত দিয়া ধৰণে দেখুৱাব পৰা যায়।

× — ০ — ২ — ০ — ৩ — ৪ — ৫ — ০

৮ নং ঘাট ঃ-

ক)	খে	তিন	SS	খে	তিন	SS	১২ মাত্রা
	খে	তিন	SS	ঘে	দিন	SS	
	ঘে	দিন	SS	ঘে	দিন	SS	

খ)	তাখে	তিন	তাখে	তিন	৮ মাত্রা
	তাখে	তিন	খেতি	তা	

গ)	ঘেদিন	SS	ঘেদিন	SS	১২ মাত্রা
	ঘেদিন	SS	ঘেদিন	SS	
	তাক	SS	SS	SS	

ঘ)	তাখেতিন	SS	তাখেতিন	SS	১৬ মাত্রা
	তাখেতিন	SS	খেতি	তাক	
	ঘেদিন	SS	ঘেদিন	SS	
	ৰেধ	ধেৰ	খিন	SS	

ঘাট

ক)	ৰেদ	ধেৰ	তিধেৰ	SS	১২ মাত্রা
	তিন	ঘঘা	ঘেঘে	দিন	
	ঘেদিন	SS	SS	SS	

খ)	তাও	দিন	তাও	দিন	১৬ মাত্রা
	নিতা	ঘেদি	নাও	দিন	
	তাঘে	দিতা	ঘেন	নাও	
	দিতি	খিতি	তাঘে	তিন	
	খেতিন				

গ)

ঘেৰ	নাও	দিন	ঘেদি	
নাও	দিন	ধেৰ	ধেৰ	১২ মাত্ৰা
থিন	SS	SS	SS	

ৰাগ সামৰণি ঃ

ৰেদ	ধেৰ	থিন	নাও
খেদি	ধেৰ	থিন	নাও
খেদি	তিঘে	নাও	SS
দিন	নাও	দিন	SS
ৰেদ	ধেৰ	ঘেদিন	SS
ৰেদ	ধেৰ	ঘেদিন	SS
ৰেদ	ধেৰ	ঘেদিন	ধেৰ
ধেৰ	ধেৰ	খিন	SS

আকৌ বিলম্বিত লয়ত

ধেৰথিন	ধেৰথিন	ঘেদিপঘে	দিনঘেদি
নাও	দিদিন	ধেৰ	SS

মোৱামৰীয়া পৰম্পৰাত ৮ টা ঘাটৰ উপৰোক্ত ঘাটতি অষ্টম সংখ্যক অৰ্থাৎ শেষৰটি ঘাট। এই ঘাটৰ মহত্ব আৰু গুৰুত্ব মায়ামৰা সমাজত অত্যাধিক ৰূপত দেখা পোৱা যায়। তাৰোপৰি এই ঘাট সৰ্বজন সমাদৃত জনপ্ৰিয় এটি বিশেষ ঘাট। এই ঘাটৰ তিনিটা অংশ পোৱা যায়। সেইকেইটা হ'ল—

(ক) ৰাগ

(খ) ঘাট

(গ) ৰাগৰ সামৰণি

এই ঘাটৰ আৰম্ভণি অংশক ৰাগ বোলা হৈছে। এই ৰাগ অংশই সমগ্ৰ বাজনা খনক উপস্থাপন কৰিছে। এই অংশ বৰ আমোদজনক। বিজ্ঞানসন্মত দৃষ্টিভংগীৰে চালে ইয়াৰ চাৰিটা অংগ দেখা পোৱা যায়। এই চাৰিটা অংগক ক্ৰমে 'ক', 'খ', 'গ' আৰু 'ঘ' নামেৰে চিহ্নিত কৰিলে দেখা যাব যে আটাইকেইটা অংগই পৃথক পৃথক মাত্ৰা আৰু ছন্দৰ ব্যৱধান স্পষ্টকৈ দেখুৱাইছে। ইয়াৰ 'ক' অংগটো ১২ মাত্ৰাৰ 'খ' অংগটো ৮ মাত্ৰাৰ 'গ'

অংগটো ১২ মাত্রাৰ আৰু 'ঘ' অংগটো ১৬ মাত্রাৰ। কাকতালিয় ভাৱে প্রথম অংগটোৱে ত্রিশ্র জাতি দ্বিতীয় অংগটোৱে চতুশ্ৰ জাতি তৃতীয় অংগটোৱে পুনৰ ত্রিশ্র জাতি আৰু চতুৰ্থ অংগটোৱে পুনৰ চতুশ্ৰৰ জাতিৰ নির্দেশ কৰিছে।

উক্ত বাজনাত ঘাটৰ অংশটোৰ আমোদজনক ছন্দ পৰিৱৰ্ত্তন পৰিলক্ষিত হয়। ঘাটকো তিনি ভাগত ভগাব পৰা যায়। ঘাটৰ পহিলা অংশ ১২ মাত্রাৰ। দ্বিতীয় অংশত ১৬ মাত্রা আৰু তৃতীয় অংশ ১২ মাত্রাৰ। ইয়াটো ছন্দৰ পৰিৱৰ্তন দেখা পোৱা যায়।

উক্ত বাজনা খনৰ শেষৰ অংশটো হৈছে ৰাগৰ সামৰণি। এই সামৰণি অংশ একেবাৰে শেষৰ ফালে বিলম্বিত লয়ত সমগ্র ঘাট খনৰ সামৰণি পৰে। উল্লেখনীয় যে সামৰণি অংশ চতুশ্ৰ জাতিৰ দৃষ্টিগোচৰ হয় আৰু ১৬ মাত্রা বুলি ঠাৱৰ কৰিব পৰা যায়।

পঞ্চম অধ্যায়

৫.০০ সিদ্ধান্ত আৰু উপসংহাৰ

সত্ৰসমূহ হৈছে অসমৰ সাংস্কৃতিক ভেটি। অসমৰ সমাজ জীৱনত সত্ৰই গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে। যদিও শংকৰদেৱে প্ৰত্যক্ষ ভাৱে সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা নাছিল তথাপিও সত্ৰ শব্দৰ সৈতে শংকৰদেৱৰ নাম সংপৃক্ত হৈ থকা দেখা যায়। শংকৰদেৱৰ মৃত্যুৰ পিছত সত্ৰৰ সংহতি বিভাজনে ইয়াৰ সাংস্কৃতিক তথা ধৰ্মীয় পৰম্পৰাত আৰু অধিক পৰিৱৰ্তন আনিলে। প্ৰত্যেক সংহতিৰ দৰেই কাল সংহতিৰ অন্তৰ্গত মোৱামৰীয়া শাখাৰো নিজস্ব কৃষ্টি বিদ্যমান। মায়ামৰা শাখা বা মোৱামৰীয়া পৰম্পৰাৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ এটি অংগ হৈছে মৃদংগ। এই মৃদংগক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ় লৈ উঠিছে পৰিৱেশ্য কলা। সততে দেখা পোৱা খোলৰ দৰেই মৃদংগীয়া শৈলীৰো নিজস্ব গায়ন বায়নৰ পৰম্পৰা আজিকোপতি মায়ামৰা শাখাত স্বৰচিত হৈ আহিছে।

"মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন" শীৰ্ষক গৱেষণা কাৰ্যৰ পৰা কিছু লেখত ল'বলগীয়া সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পৰা যায়—

১) মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ নিজস্ব শৈলী থকা উপৰিও সুকীয়া সাজ সজ্জা পৰিলক্ষিত হয়।

২) মৃদংগীয়া গায়ন বায়ন উচ্চাংগ শৈলীৰ আৰু বলিষ্ঠ প্ৰকৃতিৰ।

৩) গীতৰ দৰে ইয়াৰো ৰাগ থকা পৰিলক্ষিত হয়।

৪) মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নত ৮ টা ৰাগ, ৮ টা গীত, ৮ টা ঘাট আৰু ৮ খন তাল থাকে।

৫) এই শৈলিৰ বোল সমূহ সুকীয়া আৰু লোক বাদ্যৰ ঠাচ এটা বাজনাবোৰত দেখা পোৱা যায়।

৬) মৃদংগীয়া শৈলীৰ তালবোৰ বিজ্ঞান সন্মত তথা ব্যাকৰণযুক্ত।

৭) মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নত জাতি, লয়, ছন্দৰ ধাৰণা স্পষ্ট ৰূপত দেখা যায়।

৮) অৱশ্যে পৰম্পৰাগত শৈলীত সোমাই থকা হেতুকে আৰু এই বিষয়ৰ নিখুত গৱেষণা বৰ্তমানলৈকে নোহোৱাৰ ফলত মৃদংগীয়া বাজনা সমূহৰ বিশেষ কিছুমান স্থানত বিজ্ঞান সন্মত বিশ্লেষণ কৰিবলৈ অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয়।

মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ চৰ্চা কাল সংহতিৰ দুই এক সত্ৰ মূলতঃ মোৱামৰীয়া শাখাতহে প্ৰচলিত। চৰ্চা কম হোৱাৰ বাবে এই শৈলীৰ প্ৰচাৰ-প্ৰসাৰ জনসমাজত কমকৈ হোৱা দেখা যায়। শংকৰদেৱৰ সৃষ্ট খোল বাদ্যৰ তুলনাত মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ প্ৰসাৰতা তেনেই কম। কোৱা বাহুল্য যে কাল সংহতিৰ মায়ামৰা শাখাৰ সত্ৰৰ সংখ্যা কম হোৱাটো মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ প্ৰসাৰতাত হেঙাৰ স্বৰূপ। কম সংখ্যক ভকত বৈষ্ণৱৰ মাজত চৰ্চিত হৈ থকা এই শৈলীৰ পৰম্পৰাগত দোযো নথকা নহয়। তদুপৰি এই শৈলীৰ প্ৰচলন, চৰ্চা, সংৰক্ষণ আদিৰ ক্ষেত্ৰত সাধাৰণ তথা সহজ সৰল ভকতৰ হেমাহিৰ ফলত মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ প্ৰচামুখিতা অধোগামী। 'মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়ন সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্ধন ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন" শীৰ্ষক গৱেষণা কৰ্মৰ জৰিয়তে মৃদংগীয়া শৈলীৰ গায়ন বায়নৰ প্ৰচাৰ প্ৰসাদৰ লগতে নৱ প্ৰজন্মৰ মাজলৈ ইয়াৰ সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্দ্ধন কৰি এই শৈলী প্ৰতিষ্ঠাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰাই হৈছে অধ্যয়নৰ লক্ষ্য।

ঃঃ গৱেষণামূলক প্ৰশ্ন ঃঃ

১)	মায়ামৰা সত্ৰৰ শৰণ পদ্ধতি কেনেধৰণৰ?

২)	মৃদংগীয়া শৈলী গায়ন বায়নৰ আৰম্ভণি কিদৰে হয়?

৩)	পুৱাৰ পৰা মধ্যাহ্ন বেলাৰ ভিতৰত কোন অংশ পৰিৱেশন কৰা হয়?

৪)	মৃদংগীয়া গায়ন বায়নৰ বিশেষ তাৎপৰ্য পূৰ্ণ দিশটো কি?

৫)	৮ নং ঘাটৰ মূল অংখ কেইটা?

ঃঃ গ্ৰন্থপঞ্জী ঃঃ

১)	ভট্টাচাৰ্য, শিৰীষ কুমাৰ ঃ অসমৰ সত্ৰ পৰিচয় (২০০৪) সন্ত সমাৰোহ ঃ শ্ৰীশ্ৰীআউনীআটী সত্ৰ।

২)	নেওগ, মহেশ্বৰ ঃ পৱিত্ৰ অসম (১৯৬৯) অসম সাহিত্য সভা।

৩)	কলিতা, পুলিন ঃ নামঘৰ বুৰঞ্জী আৰু বিৱৰণ (২০১৮) অসম প্ৰকাশন পৰিষদ।

৪)	গোস্বামী, ভবানন্দ ঃ শ্ৰীশ্ৰীমায়ামৰা পুৰণিমাটি সত্ৰৰ ইতিবৃত্ত, দ্বিতীয় সংকলন, প্ৰকাশক - শ্ৰীবুদ্ধেশ্বৰ চুতীয়া, কাঠপাৰ গাঁও, শিৱসাগৰ, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২৯ মাঘ (১২ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০০৭)।

৫)	নাথ, ডম্বৰু ঃ মায়ামৰা বৈষ্ণৱ সমাজৰ থান-সত্ৰ ইতিহাস আৰু ঐতিহ্য, প্ৰকাশক - শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱ আসনৰ হৈ - কৌস্তুভ প্ৰকাশন, ডিব্ৰুগড়, প্ৰথম প্ৰকাশ - ৩০ এপ্ৰিল, ২০১০ চন।

৬)	দাস, সোমনাথ ঃ মায়ামৰা বৈষ্ণৱ সমাজৰ মৃদংগ সংস্কৃতি,
প্ৰকাশক - শ্ৰীউপেন চন্দ্ৰ দাস (অজিতানন্দ), শৰণীয়া নাম, অৱসৰপ্ৰাপ্ত সৈনিক,
প্ৰথম প্ৰকাশ - ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২১

৭)	হাজৰিকা, লক্ষীকান্ত ঃ ভক্তি আন্দোলনত বৰভেটি আৰু মায়ামৰা সমাজৰ ভূমিকা
প্ৰকাশক - যোগমায়া হাজৰিকা, প্ৰথম প্ৰকাশ - মে', ২০২৩।

সম্পাদিত গ্ৰন্থ

শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ গীত শাস্ত্ৰৰ ভাৱানুবাদ ঃ (সম্পা.) শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱ কলা-সংস্কৃতি বিকাশ কেন্দ্ৰ

বৰভেটি (মুখপত্ৰ) ঃ (সম্পা.) ৰীতামণি নেওগ, প্ৰকাশ কাল ঃ ১৭ জানুৱাৰী, ২০২৩

ঃঃ পৰিশিষ্ট ঃঃ

সাক্ষাৎকাৰ গ্ৰহণ কৰা ব্যক্তিসকল ঃ

ক্ৰমিক নং	নাম আৰু স্থান	বৃত্তি	বয়স
১.	যতিন পাত্ৰ হোলোঙাপাৰ, যোৰহাট	নামাচাৰ্য বায়ন	৬৫ বছৰ
২.	লক্ষী গগৈ হোলোঙাপাৰ, যোৰহাট	বায়ন	৬৩ বছৰ
৩.	দুৰ্গেশ্বৰ বৰা আমগুৰি	বায়ন	৫৫ বছৰ